Belofte en Werkelijkheid

door

Ds J. G. Woelderink
Ned. Herv. Predikant

1945
UITGEVERIJ GUIDO DE BRES
'S-GRAVENHAGE

Street
ASSIFIED

University of
Illinois Library
at Urbana-Champaign
Oak Street

[redacted]
[redacted]

Belofte en Werkelijkheid

DATE DUE
GAYLORD
PRINTED IN U.S.A.

1945
UITGEVERIJ GUIDO DE BRES
'S-GRAVENHAGE

WOORD VOORAF

De titel van deze brochure dekt den inhoud niet. Dat wordt reeds daardoor duidelijk, dat het tevens het opschrift is van het eerste hoofdstuk. Toch koos ik dezen titel, want naar mijn overtuiging is het onderwerp, dat in het eerste en tweede hoofdstuk wordt aangeroerd, het voornaamste uit deze brochure; het beheerscht niet alleen de verdere gedachten, die hier ontwikkeld worden, maar het beheerscht ook heel het theologisch gesprek, waarin we verwikkeld worden.
Aan de eene zijde kan men hier spreken van één van de hoofdlijnen van het vlak, waarop de kerk met haar evangelieverkondiging rust. Wil men liever een ander beeld gebruiken, dan zou men ook kunnen spreken van een hoogtepunt, vanwaar men een uitzicht ontvangt over de verschillende stukken van het christelijk geloof en vanwaar men hun beteekenis en hun verbinding met het Evangelie van Christus kan ontdekken.
De brochure houdt zich bezig met de theologische vragen, die op den achtergrond van de leergeschillen in de Geref. Kerken staan. Ik heb een poging gedaan om dezen achtergrond te peilen. Want reeds bij een eerste kennismaking kan een ieder begrijpen, dat het hier niet gaat over de vraag, wat Calvijn, Bullinger, Urzinus en anderen geleerd hebben, hoe breed men deze vragen en haar beantwoording ook kan uitmeten. Wie zich uitsluitend daarmede bezig houdt, verdrinkt in allerlei bijzaken en ziet zich het uitzicht ten eenenmale ontnomen. Misschien moet gezegd, dat het theologisch gesprek in de Gereformeerde Kerken al te zeer op dit spoor is geleid en dat de bezwaarden mede daardoor verleid zijn geworden om niet immer tot het hart der kwestie door te stooten.
Niemand meene evenwel, dat deze brochure in het bizonder voor leden der Gereformeerde Kerken werd geschreven. Allesbehalve. Met bizondere interesse heb ik mij

in de opgeworpen vragen verdiept, omdat ik begreep, dat deze voor allen van het grootste belang zijn, omdat ik overtuigd was, dat zij verband houden met de verkondiging van het Evangelie. Daarom hoop ik, dat dit geschriftje voor velen mag dienen tot verheldering en versterking van hun geloof.

Hier ligt tevens de reden, waarom in deze brochure over de **kerkelijke** geschillen in de Gereformeerde Kerken niet wordt gehandeld. In verband daarmede heb ik ook de kerkrechtelijke zijde van het geschil laten rusten. Dat de bezwaarden, althans velen van hen, zich hierin ook bezwaard gevoelen en misschien hun strijd bizonder op dit terrein wenschen uit te strijden, getuigt ervan, hoe men met theologische vragen zich niet op de studeerkamer bevindt, maar er mede midden in het leven staat. Of dat aan het theologische gesprek altijd bevorderlijk is, is een andere vraag. Het richtingsvraagstuk in de Hervormde Kerk heeft althans doen zien, dat het leven wel eens eischen stelt van dien aard, dat de waarheidsvraag op zij wordt geschoven en men zich met een ontijdige oplossing tevreden stelt. De kracht van de partij, de invloed van de richting werd in tal van gevallen van grooter belang geacht dan de heerschappij der waarheid.

Wel moet mij hier de opmerking van het hart, dat de waarheidsvraag in de bekende geschillen in de Gereformeerde Kerken op zoodanige wijze is gesteld door de Synode en daarna ook op zoodanige wijze door haar is beantwoord, dat deze aan andere kerken gansch vreemd is. Wie niet zijn uitgangspunt neemt in het theologisch systeem van dr. A. Kuyper, kan niet op deze wijze tot de vragen naderen. Het isolement, waarin de Gereformeerde Kerken hierdoor zijn gekomen, is wel groot en begint haast dat der secte te naderen. We hopen echter altijd nog, dat een hernieuwd onderzoek naar de beteekenis van de aanhangige vragen **voor de prediking van het Evangelie** deze kerken uit dat isolement zal verlossen. Daarmede komen wij

toch op een terrein, waarbij alle kerken geïnteresseerd zijn, want wat behoort haar meer ter harte te gaan dan de verkondiging van het Evangelie, haar toevertrouwd?

Het bovenstaande voorwoord schreef ik Mei 1944, nadat ik de beide eerste hoofdstukken voltooid had. Sindsdien is er heel wat gebeurd in de Gereformeerde Kerken. De afzetting van professor Schilder en de nader geoefende druk der Synode tot instemming met haar leerbeslissingen heeft tot een begin van scheuring geleid, die zeer waarschijnlijk zal doortrekken, al is het dan niet in die mate, waarin de bezwaarden dat hopen.
Daarmede zal in de geschiedenis der Gereformeerde Kerken een nieuwe periode aanbreken. Een tijd van strijd naar buiten en naar binnen. Ja, ook naar binnen. Want niemand denke in zijn eenvoudigheid, dat alle bezwaarden met de huidige Gereformeerde Kerken zullen breken. Integendeel. En de bezwaarden, die heengaan, zullen vervangen worden door nieuwe. Ik acht het zeer waarschijnlijk, dat zich herhalen zal, wat ook in de Hervormde Kerk na de Afscheiding gezien is geworden, nl. een toeneming van de bezwaren tegen den geest, waartegen degenen, die heengingen, geprotesteerd hebben. Dat is ook zeer verklaarbaar. Want de groote meerderheid der gemeenteleden weet nog niet, wat in het geding is. Wanneer zij zich rekenschap gaan geven van den aard van den strijd, zullen tal van nieuwe bezwaarden geboren worden, die dan liever zullen aansturen op het volgen van een anderen weg, op een nadere bezinning op de genomen leerbeslissingen dan eenvoudig heen te gaan. Zoo is dan het richtingsvraagstuk voor goed in de Gereformeerde Kerken aan de orde gesteld.
De kerkelijke verscheuring en versnippering betreuren wij ten diepste. Maar misschien moeten al deze dingen alzoo geschieden. Te lang heeft men geroemd in door menschenhanden geformeerde kerkformaties. Wij moeten allen onze

leuzen en onze geliefkoosde beginselen laten varen om terug te keeren tot Hem, Die het eenige Hoofd Zijner Kerk is en die nochtans telkens een vreemdeling dreigt te worden in Zijn eigen huis. Geen enkele kerk heeft reden om te roemen. Wat wij willen bouwen, vernietigen wij gedurig met onze zonden en onze vroomheden. En de leer der vrije genade wordt telkens zoo gehanteerd, dat de kracht der vrije genade geen plaats meer voor zich vindt. Wij worden allen opgeroepen ter verootmoediging om toch nooit meer te willen zijn of worden, ook niet in onze hoedanigheid van kerklid, dan zondaren, die enkel leven van Gods genade in Christus Jezus. In dezen weg alleen zullen wij elkander vinden, zullen ook de kerken elkander vinden.

Ouderkerk a. d. IJssel, September 1944.

HOOFDSTUK I

BELOFTE EN WERKELIJKHEID
of
BELOFTE EN VERBOND.

Misschien heeft menig lezer uit den titel van deze brochure en het opschrift van dit hoofdstuk de conclusie getrokken, dat hier gehandeld wordt over de beloften des verbonds. Dat is echter allerminst mijn bedoeling geweest. Daarom liet ik het woord **belofte** voorafgaan om de zelfstandigheid van de belofte tegenover het verbond te accentueeren. De belofte is ten opzichte van het verbond primair te noemen; de belofte, waaraan ik hier denk, volgt het verbond niet en is niet in het verbond begrepen, maar zij draagt veeleer het verbond; in de belofte van Gods barmhartigheid ligt het gansche verbond besloten.

Meestal gaat men uit van de **werkelijkheid** van het verbond, om vandaar tot de beloften te komen, die in het verbond begrepen zijn. Wanneer we echter schriftuurlijk gaan denken, moeten we uitgaan van de belofte, om vandaar te komen tot de werkelijkheid van Gods genade, tot de werkelijkheid ook van Gods genadeverbond. Bij deze richting is het uitgesloten, dat men deze werkelijkheden op eenigerlei wijze constateeren kan; zij bestaan alleen voor het geloof, d.w.z. alleen in en krachtens Gods belofte. Als God de HEERE tot Abraham zegt: Ik zal mijn verbond oprichten tusschen Mij en u en uw zaad na u in hunne geslachten om u te zijn tot een God en uw zaad na u, dan geldt het niet alleen van de laatste woorden: om u te zijn tot een God en uw zaad na u, dat we daarin met een belofte te doen hebben, maar dan hebben we in **heel** dit woord met de belofte der goddelijke barmhartigheid te maken. Het is niet zoo, dat het verbond buiten de belofte staat en slechts beloften in zich bergt, maar het komt zelf in een

belofte tot ons en noch Abraham, noch wij zouden iets van het bestaan van een verbond Gods afweten, indien de belofte der goddelijke genade daarvan niet gesproken had en het tot ons gebracht had.
Reeds hierdoor wordt klaar, dat heel het leven van Gods kerk van de oude en de nieuwe bedeeling gedragen wordt door Gods beloften en door het geloof dier beloften. **Het belofte-karakter van het heil Gods is een zeer voornaam stuk van het Evangelie van Jezus Christus.**
Heel de prediking en het werk der hervormers wordt gedragen door de erkenning van dit belofte-karakter van het heil. Hier ligt het zwaartepunt van den strijd over de rechtvaardiging; het heeft tevens het stuk van de rechtvaardiging op bizondere wijze naar voren geschoven. Zonder twijfel ging het in dezen strijd om de tegenstelling: uit genade of uit de werken, maar het ging daarover niet alleen en uitsluitend. Immers ook Rome was bereid om de **primaire** rechtvaardiging aan de genade **alleen** toe te kennen met uitsluiting van **alle** werk. Daarom ging het niet enkel om de tegenstelling: uit genade of uit de werken, maar in hoofdzaak om de tegenstelling: uit het geloof of uit de werken. Het geschil liep niet over de bron der rechtvaardiging allereerst, maar over den weg der rechtvaardiging. Niet hierin ging men uiteen, dat Christus' gerechtigheid alleen onze gerechtigheid voor God is, maar daarin, dat deze gerechtigheid van Christus ons alleen **in de belofte** des Evangelies van God wordt geschonken en toegerekend. De Roomsche kerk wilde niet weten van een schenking in en door de belofte; zij wenschte deze schenking op te vatten als een **daadwerkelijke** mededeeling van Christus' rechtvaardigheid, zoodat de christen daardoor **werkelijk** rechtvaardig wordt gemaakt. Het **daadwerkelijke** moet worden gevat in den zin van mededeeling door het instorten van genade, de bekende gratia infusa.
Daartegenover beleed de Reformatie, dat ons de gerechtigheid van Christus **alleen** wordt geschonken **in de belofte**

des Evangelies en daarom ook **alleen door het geloof** ons eigendom wordt. Noch Luther, noch Calvijn wisten hier van toegeven; in het **sola fide** ligt waarlijk de kern van den strijd der Reformatie tegen Rome.

Aan dit beginsel der Reformatie doen wij tekort, als wij het **sola fide** beperken tot het stuk der rechtvaardiging. Niet alleen de gerechtigheid van Christus, maar **al het heil** wordt ons geschonken in de belofte, ook de Geest der wedergeboorte en des geloofs. Men herinnere zich slechts hoe heel het verbond der genade ons en onze kinderen in een belofte gegeven is; „aangezien alleen het geloof ons Christus en **al zijn weldaden** deelachtig maakt," leert de H. Cat. in vr. 65. Maar daarmede wordt dan ook het leven van Christus' kerk over heel de linie getypeerd als een leven des geloofs. Wij leven hier tot onze stervensure toe niet uit aanschouwen, maar uit geloof. Wij zijn **in hope** zalig geworden, verlost geworden.

Het is duidelijk, wat Rome gedreven heeft in haar leer der genade. Zij wil van de belofte komen tot de werkelijkheid. Niet in den zin, waarin wij daarover spraken, dat de werkelijkheid van het verbond, van Gods genade en heil, in de belofte gegrond is en door het geloof der beloften Gods gekend wordt, maar in dien anderen zin, dat men de belofte achter zich laat en overgaat tot de werkelijkheid als tot een grond, die vaster is en betrouwbaarder is dan de belofte. De leer der gratia infusa bereidde daarvoor den weg. Hier wordt het heil en de genade wel niet een tastbare grootheid, maar het heil en de genade krijgen hier als **geschapen** grootheden een **werkelijk** bestand, zoodat ze niet slechts bestaan in de belofte, maar zulk een werkelijk bestand hebben, dat ze kunnen worden ingestort, ingegoten in de menschelijke ziel. Of om in de taal van het Prae-advies te spreken, zóó, dat zij niet enkel worden aangeboden in de belofte, maar daadwerkelijk gegeven worden in de wederbarende genade.

Voor dit gevaar om de belofte als eenigen grondslag des

geloofs te willen verlaten en om te ruilen voor een zekere werkelijkheid, die vaster grond onder de voeten schijnt te geven, staan wij immer krachtens onze zondige natuur bloot en het kan m.i. niet ontkend worden, dat de Gereformeerde theologie, zelfs in haar ontwikkeling tijdens het bloeitijdperk, gedurig het rechte spoor dreigt bijster te worden. De z.g. innerlijke genade krijgt dan een accent, een klemtoon, die haar een positie geeft **tegenover** de belofte, waardoor dan met de belofte het geloof als in zekeren zin minderwaardig op zij geschoven wordt en de aanwezigheid der innerlijke genade een nieuwe en vaste grond der hoop wordt.

Naar mijn vaste overtuiging ligt hier de achtergrond van den strijd in de Gereformeerde Kerken, ook al zijn niet alle bezwaarden zich daarvan ten volle bewust. In de wedergeboorteleer van dr. A. Kuyper worden Gods genade en heil tot een geschapen werkelijkheid; de levenskiem, waarvan hij immer spreekt, krijgt een werkelijk bestand; ook al is deze niet zichtbaar en tastbaar, zijn werkelijkheid is toch van denzelfden aard als de werkelijkheid van al het geschapene. En wat hier het meeste zegt, uit dezen levenskiem komt heel het nieuwe leven op, ook het leven des geloofs. Zoo blijkt de werkelijkheid van het heil geen bestand meer te hebben in de belofte, niet meer gekend te worden door het geloof der belofte, maar zij krijgt bestand **naast** de belofte, en deze werkelijkheid draagt voortaan het geloof en het leven des geloofs. Het geloof raakt zijn wortel en grondslag in de belofte kwijt en krijgt een nieuwen wortel en grondslag in de wederbarende genade, die ten opzichte van de belofte een zelfstandig, werkelijk bestaan heeft. Daarom is dit een genade, die niet in de belofte gegeven wordt en in den weg des geloofs ons deel wordt, maar die door den Geest onmiddellijk, zonder middel der belofte, zonder middel des Woords, in een menschenziel wordt ingestort. Waarom er in de Schrift dan toch zoovele beloften zijn, waarin deze wederbarende genade **beloofd**

wordt, waarom dan toch in de Schrift zulk een nadruk gelegd wordt op de **belofte** des Heiligen Geestes, door wien wij worden wedergeboren en tot het geloof worden gebracht, schijnt de aanhangers van dit stelsel ongemoeid te laten. Zijn deze beloften dan niet gegeven om geloofd te worden? Zijn deze beloften niet gegeven om onze harten tot nieuw leven te verwekken en ons tot geloof te brengen? O, gij ongeloovig en verkeerd geslacht, zoo mag de Heere ook hier klagen, wanneer zult gij toch aflaten de belofte als eenigen grondslag van geloof en hoop te verwerpen, om daarnaast een nieuwen grondslag te leggen in wat door zijn werkelijk bestaan ons meer toelacht?

Dat deze overgang van belofte tot werkelijkheid een groote rol speelt in den huidigen leerstrijd, kan mede blijken uit den nadruk, die de Synode der Gereformeerde Kerken op de zelfbeproeving heeft gelegd. Beter gezegd misschien: uit de wijze, waarop zij deze leert. Want de zelfbeproeving is niet een onschriftuurlijk iets, wanneer zij slechts schriftuurlijk wordt toegepast. Zij kan in den grond der zaak nooit iets anders zijn dan de erkenning, dat wij in alles, in ons geloof, in onze bekeering, in ons hart en leven, aan den toets des Woords zijn onderworpen. Alleen datgene, waarvan God zegt, dat het goed en recht en waar is, is goed en recht en waar. Zoo ontvlucht een christen de arglistigheid van zijn hart, opdat hij in het getuigenis des Woords het getuigenis des Geestes ontvange, dat zijn hart en weg recht ligt voor God. Maar in de Gereformeerde Kerken wordt thans een zelfbeproeving geleerd, die niet enkel noodzakelijk is tengevolge van de arglistigheid en onbetrouwbaarheid van het menschelijke hart, maar die bovendien verband houdt met de onzekerheid, waarvoor het verbond der genade of althans de bediening van het verbond ons plaatst. Men beroept zich daarvoor op de waarheid, dat niet allen Israël zijn, die uit Israël zijn. De beloften des verbonds en de geloovige omhelzing daarvan bieden niet voldoende zekerheid. Want de conditioneele

heilsbeloften komen ook tot hen, die zich verharden. En al ontkent men niet, dat de zekerheid verbonden is met het geloof, dat deze beloften omhelst, naast de conditioneele beloften staan de absolute heilsbeloften, die meer voorzegging dan toezegging zijn, die niet allereerst door het geloof worden aangenomen, maar zich in het leven der uitverkorenen realiseeren. Dat men deel heeft aan deze absolute heilsbelofte, die alleen den uitverkorenen geldt, kan eigenlijk alleen uit haar verwerkelijking in het leven worden gekend, uit de wederbarende genade, waardoor het geloof en de bekeering worden gewerkt. Op deze gronden wordt aangedrongen op de noodzakelijkheid van de zelfbeproeving. Men wenscht de aanwezigheid der innerlijke genade te constateeren om naast Gods beloften in de werkelijkheid een nader houvast te hebben.
Op treffende wijze wordt dit geïllustreerd door de uitlegging, die in Prae-advies I gegeven wordt aan de eerste vraag, die in het doopsformulier de ouders wordt voorgelegd. Enkele bezwaarden hadden zich op deze vraag beroepen ter verdediging van hun standpunt. Maar de opstellers van het Prae-advies lezen er juist het tegenovergestelde in. „Stond tegenover het in zonde ontvangen en aan de verdoemenis zelf onderworpen alleen het deelhebben aan een zekere, niet-zaligmakende, uitwendige heiligheid, dan ware er weinig reden om deze twee zaken zoo naast elkander te plaatsen; gerechtvaardigd wordt dit eerst, wanneer men tegenover het in zonde ontvangen en dus verdoemd het in Christus geheiligd en dus voor eeuwig behouden mag stellen.” (pag. 22). Men leest dus in het onderworpen zijn aan de verdoemenis niet een veroordeelend vonnis van God en in het geheiligd zijn in Christus niet een rechtvaardigend oordeel van God, welke beide geloofd willen worden, maar ziet in beide een beschrijving van een feitelijke werkelijkheid, welke laatste werkelijkheid men uit den aard der liefde veronderstellen mag bij onze kinderen aanwezig te zijn; maar ten opzichte van zichzelf kan niemand met

zulk een veronderstelling toe, maar wordt hij opgeroepen om in den weg der zelfbeproeving te onderzoeken, of deze feitelijke werkelijkheid aanwezig is.
Het komt mij voor, dat er ook onder de bezwaarden zijn, die niet genoeg een open oog voor deze rivaliteit tusschen belofte en werkelijkheid, die hier wordt opgeroepen, hebben gehad. Sommigen van hen spreken met een zekere onbevangenheid over wedergeboorte, geloof, bekeering, als over de realiseering van Gods beloften, al trachten zij deze uitdrukking eenigszins te temperen door te spreken van een **aanvankelijke** realiseering. Ook zoo wordt een accent gelegd op de levensvernieuwing van den christen, dat te sterk is. Ook hier wordt iets te kort gedaan aan wat de Schrift noemt: wij leven uit geloof, te kort aan het behouden worden in hope. De Schrift laat op de levensvernieuwing van den christen door den Heiligen Geest een ander licht vallen, gelijk wij in het volgende hoofdstuk hopen uiteen te zetten.
Hoe weinig de reformatorische leer van belofte-geloof ook door theologen wordt verstaan, kan blijken uit een belangrijk overzicht van het conflict in de Gereformeerde Kerken, zooals dat gegeven is in de Nieuwe Rott. Courant van 16 Febr. 1944. Een theoloog belicht daar den dogmatischen achtergrond van het conflict. Eerst wordt gewezen op de Roomsche leer van de wedergeboorte, die door den doop aan alle gedoopte kinderen wordt gegeven. Om voor zorgeloosheid bewaard te worden heeft de Roomsche Kerk daarvoor een tegenwicht in de leer, dat men uit dezen genadestaat kan uitvallen, deze ingestorte genade weer verliezen kan en in de noodzakelijkheid van de andere sacramenten tot behoud en versterking van de eenmaal ontvangen genade. Ten opzichte van de Hervorming ziet de schrijver in de eerste periode, die van Ned. Geloofsbel. en H. Cat., een vrijwel klakkeloos overnemen van het Roomsche standpunt; alle leden der gemeente, ook de kinderen, worden voor wedergeborenen gehouden. Hij grondt dit oordeel op

wat de H. Cat. belijdt in Zondag 13. „Onvoorwaardelijk wordt in Zondag 13 nog geleerd, dat „wij" (waaronder niet kan verstaan worden „wij menschen als zoodanig", maar wel „wij, die behooren tot het gemeenteverband") uit genade tot kinderen Gods aangenomen zijn." Om niet een al te gemakkelijke levenshouding te bevorderen moest op den duur een tegenwicht daartegenover gesteld worden. De schrijver van het artikel ziet dat in de Dordtsche leerregels daarin gevonden, dat de wedergeboorte beschreven wordt als een genade, die alleen aan de uitverkorenen wordt gegeven, dus slechts aan een klein getal en tevens als een genade, die bewust doorleefd wordt en waaraan men kennis behoort te hebben om zichzelf als een wedergeborene te kunnen zien.

Met deze psychologische structuur van het tegenwicht tracht hij het conflict te verklaren. De leer van de veronderstelde wedergeboorte bergt het gevaar van een al te gemakkelijke levenshouding in zich; ergo fungeeren thans als contragewichten de namen van Schilder en Greijdanus.

Zijn verklaring van het conflict is er volkomen naast. Wat de figuur van het tegenwicht betreft, dit is ongetwijfeld toepasselijk op de Synode der Gereformeerde Kerken, die tegen de leer van de veronderstelde wedergeboorte van den eisch der zelfbeproeving als van een tegenwicht gebruik maakt. Wat de bezwaarden daartegenover willen, is juist een terugkeer naar het reformatorische standpunt, al laat ik thans in het midden, of zij dit ten volle hebben doorgevoerd.

Maar waar het mij bij dit alles hoofdzakelijk om te doen is, is aan te wijzen, hoe ook deze theoloog, evenals Doedes in zijn verklaring van den H. Catechismus, zelfs geen notie heeft van de reformatorische spreekwijze. De belijdenis, dat wij uit genade tot kinderen Gods zijn aangenomen, is voor hem beschrijving van een **feitelijke werkelijkheid** en niet omschrijving van den inhoud van **Gods beloften.** Hier

wordt geheel voorbijgezien, wat in Zondag 7 nadrukkelijk is vooropgesteld, dat de apostolische geloofsbelijdenis genomen is als een hoofdsom van wat ons in het Evangelie van Godswege **beloofd** is. Dat wij tot kinderen Gods zijn aangenomen, is inhoud van Gods belofte, inhoud ook van de belofte, die onze kinderen reeds in hun doop verzegeld is geworden, zooals het doopsformulier treffend leert, maar deze belofte wil en moet geloovig worden aangenomen. Van een feitelijken toestand, van een feitelijke werkelijkheid is hier geen sprake. Wij kunnen uit onzen doop niet de conclusie trekken, dat wij wedergeboren zijn, maar in de beloften, ons daar verzegeld, heeft God ons verzekerd, dat Hij in Christus onze God is en ons tot zijn kinderen heeft aangenomen, en als wij deze beloften geloovig omhelzen, dan hebben wij daarin den eenigen troost in leven en sterven. Dat is de leer der Reformatie en ieder tegenwicht, dat gezocht wordt tegenover de belofte in de z.g. werkelijkheid brengt ons in het voetspoor van Rome en Aristoteles terug.

HOOFDSTUK II

ONDERPAND.

Het woord onderpand kennen wij het beste uit de spreekwijze van Cat. en Avondmaalsformulier, waar het toegepast wordt op de sacramenten. Het leent er zich bizonder toe, om de z.g. sacramenteele spreekwijze te verklaren. Immers ook in ons dagelijksch leven zijn we gewoon bij een vast vertrouwen in den belover het onderpand in de taal te vereenzelvigen met hetgeen, waarvan het een onderpand is. Waren we bij het neerleggen van een bankbiljet van tien gulden niet altijd gewoon te zeggen: hier hebt ge tien gulden? Bij de verklaring van de sacramenten kan men naast het woord zegel het woord onderpand niet missen.
In de Schrift komen we dit woord echter niet tegen in verband met de sacramenten, maar daar wordt het immer

toegepast op de gave des Heiligen Geestes. Op drie plaatsen maakt Paulus van deze spreekwijze gebruik. Allereerst 2 Cor. 1 : 22: „Die ons ook heeft verzegeld en het onderpand des Geestes in ons hart heeft gegeven." De nieuwe vertaling zegt nog duidelijker: „die ook zijn zegel op ons gedrukt en den Geest tot onderpand in onze harten gegeven heeft." Voorts 2 Cor. 5 : 5: „Die ons nu tot ditzelfde (de algeheele verslinding van het sterfelijke door het leven) bereid heeft, is God, die ons ook het onderpand des Geestes gegeven heeft." De vertaling van het N.B.G. zegt weer: „die ons den Geest tot onderpand gegeven heeft." Tenslotte Ef. 1 : 13, 14: „In welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte, die het onderpand is van onze erfenis." Het treft, dat hier in deze woorden van den apostel het woord zegel en onderpand zoo nauw met elkander vereenigd worden. De Heilige Geest is ons tot een **zegel** en **onderpand** gegeven, reden, waarom het ook gewenscht is, ze bij de bespreking van de sacramenten samen te voegen.

Dat de Heilige Geest ons tot een onderpand is gegeven, wordt, als ik mij niet vergis, in den H. Cat. slechts één keer vermeld, nl. in vr. 49 over het nut van de hemelvaart. Nadat eerst gezegd is, dat wij door de hemelvaart van Christus ons vleesch in den hemel hebben tot een zeker pand, dat Hij als het Hoofd ons, zijn lidmaten, tot zich zal nemen, wordt vervolgens opgemerkt, dat Hij ons Zijn Geest tot een tegenpand, een wederkeerig pand, zendt, door wiens kracht wij zoeken, wat van boven is, waar Christus is, zittende ter rechterhand Gods en niet, dat op de aarde is.

De verklaring van de verzegelende werkzaamheid van den Heiligen Geest, in hoeverre Hij verzegelt en in hoeverre Hij zelf het zegel is, kunnen we hier laten rusten. Voor ons doel is het voornaamste, dat de Heilige Geest zelf het onderpand genoemd wordt, dat ons gegeven is en, dat is ook duidelijk, het onderpand **van Gods beloften.** Of wilt ge gesproken hebben van den inhoud van Gods beloften:

het onderpand van de verlossing, die in Christus is en die in de hemelen als een erfenis voor ons bewaard wordt, waarom de apostel spreekt van het onderpand van onze erfenis. Calvijn legt bij de aangehaalde schriftplaatsen bizonderen nadruk erop, hoe de Geest ons geschonken is om ons Gods beloften als ten volle waarachtig te doen kennen. Trouwens dat Hij in de Schrift de Geest der belofte genoemd wordt, zegt niet alleen, dat Hij ons beloofd is geworden, maar ook, dat er een nauw verband bestaat tusschen Hem en de beloften, zoodat deze uitdrukking ook beteekent, dat het zijn taak is, om de belofte Gods ons als volkomen betrouwbaar te doen kennen.

Er is geen enkele reden om, als de Geest gezegd wordt ons gegeven te zijn tot een onderpand, dit te beperken tot een bepaalde werkzaamheid des Geestes. De H. Cat. doet dit ook niet, maar brengt die werkzaamheid naar voren, die in het verband het meest sprekend is, nl. de verbinding met Christus in den hemel. Wij hebben bij de uitdrukking **onderpand,** zooals de apostel die gebruikt van den Heiligen Geest, te denken aan de gave des Geestes in al zijn lengte en breedte, in al zijn werk en vrucht in hart en leven. En dan is deze uitdrukking bij uitnemendheid geschikt om het werk des Heiligen Geestes op de juiste wijze te waardeeren.

Als iemand ons een onderpand geeft om daarmede de vastheid van zijn beloften te bevestigen, dan heeft dat onderpand in den grond der zaak voorbijgaande beteekenis; niet het onderpand is het voornaamste, maar de belofte en haar inhoud. Dat hebben wij ook toe te passen op het werk des Geestes als onderpand van de verlossing, die in Christus is. Het werk des Geestes in wedergeboorte en bekeering, in geloof en liefde, heeft geenszins de bedoeling om ons hart van Gods beloften af te trekken en op zich zelf te vestigen; integendeel, het bedoelt juist de heerlijkheid en de uitgebreidheid dezer beloften te maken tot onze eenige troost en sterkte. Daarvoor brengt de Geest ons

tot bekeering, daarom brengt Hij ons tot geloof, opdat wij hier uit het geloof in Gods beloften zouden leven en Christus uit den hemel verwachten. In dezen weg getuigt de Geest aan onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn en overtuigt Hij ons, dat wij onszelf in het vertrouwen op Gods beloften niet bedriegen.

Hier ligt de reden, waarom het mij gevaarlijk en onschriftuurlijk schijnt van het werk des Geestes te spreken als van een realiseering of aanvankelijke realiseering van Gods beloften. Immers als de belofte vervuld is, heeft zij haar beteekenis verloren. Waarom zouden wij nog hopen, hetgeen wij alreede zien? Als de belofte gedeeltelijk vervuld is en tot werkelijkheid is geworden, heeft zij gedeeltelijk haar beteekenis verloren. En zoo is het niet in het leven des geloofs. De wedergeboorte uit den Geest doet de waarde van de belofte, dat Hij ons een nieuw hart zal geven en een nieuwen geest in het binnenste van ons, niet te niet. Integendeel, het houvast aan deze belofte door het geloof is tot meerder troost en sterkte dan het houvast aan onze wedergeboorte. Of maakt het werk des Geestes in ons hart de belofte des Geestes voor ons waardeloos? Is het niet veeleer zoo, dat te midden van onze geesteloosheid, die ons immer blijft aanklagen en ons bijwijlen als een zwaar kruis kan drukken, deze belofte als een licht schijnt in onze duisternis, zoodat we in vertrouwen op Gods beloften weer verder kunnen gaan?

De Heilige Geest en zijn werk in het hart te verachten of klein te achten, dit onderpand van Gods genade niet als een dierbaar kleinood te waardeeren en op hoogen prijs te stellen, getuigt van ongeloof, getuigt ervan, dat men vreemd is aan het leven van Gods kerk. Maar evenzeer als men de waarde van dit onderpand kan kleinachten, evengoed kan men de waarde overschatten en afgoderij bedrijven met het onderpand. Het verachten van de door Christus ingestelde sacramenten getuigt niet van ware godsvrucht, maar het afgodisch vertrouwen op het sacra-

ment evenmin. En de afgoderij, die Rome met het sacrament bedrijft en die daarmede samenhangt, dat het niet meer een onderpand is van Gods beloften, maar de verwerkelijking daarvan, moge ons hier waarschuwen.
Zoo is het nu ook met het werk des Geestes in het hart, dat een onderpand is van Gods beloften. Als dat de verwerkelijking is van Gods beloften, krijgt het leven des geloofs den doodsteek en wordt het vervangen door een leven uit de bevinding, zooals de practijk aantoont; dan krijgt de zelfbeproeving meer waarde dan het ootmoedig vertrouwen op Gods beloften. Dan bieden de kenmerken der genade meer houvast dan de beloften zelf. Ja, zoo kan men afgoderij bedrijven met de wedergeboorte en de bekeering en de bevinding.
Een sterk waarschuwend voorbeeld hebben wij in het volk van Israël. Het land Kanaän hebben zij ontvangen als een onderpand van Gods beloften en van het heil, hun daarin beloofd. Maar zij hebben niet begrepen, dat het beloofde land ook na de inbezitneming daarvan **land van belofte bleef**; het was hun de realisatie van het heil geworden. Daarom wisten zij zich niet meer vreemdelingen op aarde gelijk de aartsvaders en hebben niet meer gezocht naar een ander en beter vaderland (Hebr. 11 : 16). Aan het onderpand hebben zij zich vastgeklemd in plaats van aan Gods beloften, ofschoon God hen door zijn profeten telkens van den rechten weg des geloofs heeft onderwezen. Want indien Jozua hen ingebracht had in de rust, had Hij daarna niet gesproken van een anderen dag (Hebr. 4 : 8). Ja, zulk een afgoderij hebben zij met het onderpand bedreven, dat God de Heere het noodzakelijk geacht heeft hen een tijdlang uit hun land uit te werpen, opdat zij niets anders zouden overhouden dan Gods beloften en daaruit weer zouden leeren leven. Maar ook hierdoor hebben zij niet geleerd. De dag des Heeren, die in de komst van Christus aanbrak, hebben zij niet gekend, want de vertroosting Israëls, die zij verwachtten, ging niet uit boven de nationale

bevrijding van land en volk. Wie het heil Gods **hier** realiseeren wil, zal zich immer stooten aan het kruis van Christus.
De geschiedenis van kerk en theologie in ons vaderland kan ten bewijze strekken, dat men ook met het onderpand des Geestes, dat God zijn kerk heeft gegeven, afgoderij bedrijven kan. Nooit is mij dat duidelijker geworden dan bij de lezing van het prachtige boek van prof. De Vrijer over Schortinghuis. Welk een uitnemend historisch overzicht wordt ons daar gegeven van wat de mannen der nadere reformatie hebben gezocht en van de verdere ontplooiing van dit streven in de achttiende eeuw. Het boek heeft echter één schaduwzijde. Het wil in zekeren zin medewerken aan een eerherstel van Schortinghuis. Wanneer dit enkel zou bedoelen een eerherstel van Schortinghuis als oprecht, vroom christen, dan kan men het als geslaagd beschouwen, maar als het ook bedoeld is als eerherstel van Schortinghuis als een theoloog van zuiver Gereformeerden snit — en dat is werkelijk de bedoeling — dan moet dit eerherstel als mislukt beschouwd worden. Dat Schortinghuis telkens zijn instemming betuigt met de drie formulieren van eenigheid en niets anders wil leeren dan wat daar geleerd wordt, zegt nog niets. Het onderzoek zal juist moeten uitwijzen, dat zulks het geval is en dat is m.i. niet geschied.
Nu begrijpe men mij goed. Als Schortinghuis spreekt van de bevindingen van een waar christen, dan heb ik **daartegen** geen bezwaar. Ik bedoel daarmede te zeggen, dat ik die bevindingen niet als onschriftuurlijk wensch af te wijzen. Ik heb in veel mijn eigen weg terug gevonden en vaak met vertroosting gelezen, wat hij schrijft van den weg der bekeering en des geloofs. Dan ben ik van harte bereid hem de broederhand toe te steken, omdat het in mijn hart leeft: dit volk is mijn volk en hun God is mijn God. Maar Schortinghuis doet meer dan spreken van zijn bevindingen en van die van andere kinderen Gods. Hij geeft tevens een waardeoordeel over die bevindingen en dan een

oordeel, dat foutief is, en bouwt daarop een theologisch systeem, dat recht ingaat tegen de leer van de behoudenis uit het geloof alleen, zooals de Reformatie die gepredikt heeft.

Het duidelijkst komt dat uit in zijn houding tegenover het volmaakte gebed. Niemand heeft het recht het „Onze Vader" op de lippen te nemen dan zij, die wedergeboren en bekeerd zijn. Hij tracht dit zelfs uit den H. Cat. te bewijzen. Want als deze vraagt: Waarom heeft Christus ons geboden God alzoo aan te spreken: Onze Vader? wijst hij erop, dat die **„ons"** geloovigen zijn, wedergeboren en bekeerde menschen. Hij vergeet, dat, als de gemeente van Christus hier sprekend wordt ingevoerd, zij spreekt als in het doopsformulier in het dankgebed en met „wij" bedoelt „wij en onze kinderen". Waarom zou zij anders in een catechismus, d.i. in een leerboek voor de jongeren, deze geloofsbelijdenis den jongeren telkens op de lippen leggen, als het niet was om hen zoo op te voeden tot geloof en tot de sprake des geloofs? Uit het antwoord op vr. 120 blijkt trouwens duidelijk, dat de beloften Gods, de beloften des Evangelies, ons en onze kinderen gedaan, waarin God van den hemel zich in Christus een genadig Vader betoont, ons oproepen, ja, ons gebieden, — er is niet alleen van een recht, maar zelfs van een gebod sprake — om God aldus aan te roepen, opdat ons gebed een geloovig gebed zij en verhooring moge vinden.

Niet de bevinding en niet het werk des Geestes in het hart, maar **een bepaalde leer** over de bevinding en over het werk des Geestes heeft Schortinghuis ertoe gebracht om de beloften des Evangelies voor de gemeente weg te sluiten. Hij heeft ze getransponeerd in wat het Prae-advies noemt: absolute heilsbeloften, die niet door het geloof worden aangenomen, maar in wedergeboorte, bekeering en geloof worden gerealiseerd. Het werk des Geestes in het hart is bewijs, dat men aan deze beloften deel heeft, daarin begrepen is, tot het ware Israël behoort; de bevinding is een

kenmerk en blijk van innerlijke genade. Zulke menschen hebben alleen het recht om Onze Vader te roepen, want hunner zijn de beloften.

De gedachte, dat de Heilige Geest met zijn werk ons tot een onderpand van Gods beloften is gegeven, zoodat wij daardoor geheel worden teruggeworpen op Gods beloften om daaruit alleen te leven, is hier geheel verloren gegaan en steeds meer heeft bij deze theologie de bevinding de beteekenis gekregen, die het beloofde land had voor de Joden. Men heeft de verlossing in Christus, die ons alleen in de belofte gegeven is en alleen door het geloof ons deel is, vereenzelvigd met de innerlijke genade, waardoor tevens het zelfonderzoek een onschriftuurlijken inslag kreeg. Het schortinghusianisme dankt wel degelijk zijn bestaan aan de leer van Schortinghuis, al heeft het op tal van punten volkomen consequent die leer verder uitgebouwd.

Het is thans niet meer noodig om te zeggen, welke groote trekken van overeenkomst er zijn tusschen deze theologie en die van het Prae-advies, de leer der wedergeboorte dan uitgezonderd. Zelfs heeft men door deze leer van de wedergeboorte als van een verborgen levenskiem, reeds in de ziel van de kleine kinderen ingebracht, zich nog verder verwijderd van de gedachte, dat het werk des Geestes ons tot onderpand van Gods beloften is gegeven. Want hoe kan nu ooit iets, van welks bestaan wij niet afweten, hoe kan nu ooit een **veronderstelde** wedergeboorte ons tot een onderpand zijn van Gods beloften? Als wij, gelijk de Dordtsche leerregels zeggen, met een geestelijke blijdschap en heilige vermaking het ware geloof in Christus, de kinderlijke vreeze Gods, droefheid, die naar God is over de zonde, honger en dorst naar de gerechtigheid, in ons mogen waarnemen, dan kan dit alles ons tot een dierbaar pand worden van de verlossing in Christus, zooals ons die in de belofte des Evangelies wordt toegebracht, maar een werk des Geestes, dat in het verborgene sluimert, kan dat nimmer wezen.

Ook in ander opzicht wordt door de Synode der Gereformeerde Kerken de leer, dat het werk des Geestes tot een onderpand ons gegeven is, te niet gedaan. De innerlijke genade wordt haar zoo zeer realisatie van het heil, dat zij kan leeren, dat „het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt". Uit een goddeloozen wandel constateert men eenvoudig het tegendeel; hier is de innerlijke genade niet aanwezig; men heeft blijkbaar te doen met iemand, die buiten de beloften staat, die geen deel aan de absolute heilsbelofte heeft. Ik heb bij het lezen van een dergelijke officieele verklaring wel eens gedacht, dat er in de Gereformeerde Kerken weinig moeders moeten zijn, die een Monica's hart hebben, als men zulk een verklaring zonder protest aanvaardt. Zou dat waar zijn, dat, als de zonde in een menschenleven krachtig tot openbaring komt in plaats van de innerlijke genade, de beloften Gods hun geldigheid hebben verloren? Zijn ze dan bij al hun afdwalingen niet meer een zaad des verbonds? Mag een moeder voor haar verloren zoon niet pleiten op Gods beloften? Voor een wedergeborene kan ze hem misschien niet meer houden, maar als ze nochtans pleit op Gods beloften, blijkt daaruit dan niet klaar, dat deze van meer waarde zijn dan de werkelijkheid en de aanwijsbare aanwezigheid der wedergeboorte? Waarom zouden zij dan het Evangelie niet meer mogen prediken, die aan deze beloften vasthouden, maar ten opzichte van de kinderkens, die ten doop gepraesenteerd worden, niet durven zeggen, dat zij alreede wedergeboren zijn? Zij worden toch niet op grond van die aanwezige wedergeboorte gedoopt, maar omdat de beloften Gods hunner zijn!

De gedachte, dat het werk des Geestes in het hart ons tot een onderpand is gegeven, is niet alleen schriftuurlijk, maar raakt tevens het hart van den strijd der Reformatie met Rome. Bij het geloof in Christus valt niet op het geloof de

nadruk, maar op Christus. Terecht zegt de Augsburgsche geloofsbelijdenis: als wij over het geloof spreken, spreken wij van het voorwerp des geloofs. De beloften zijn meerder dan het geloof, dat op die beloften vertrouwt, zooals de moeder meerder is dan het kind, dat zij verwekt heeft. Daarom kan het werk des Geestes in bekeering en wedergeboorte tot een onderpand zijn van het werk der verlossing in Christus, dat ons in de beloften des Evangelies wordt toegebracht, omdat het daaruit genomen is, daarvan de vrucht is en daarom daarheen kan terugwijzen als het een en al, waarin alleen de rust wordt gevonden.
Maar wat de Synode der Gereformeerde Kerken heeft bepaald, is daarmede in strijd. De wedergeboorte krijgt hier een sterker klemtoon dan de beloften Gods. Dat aan onze kinderen zulke wondere beloften Gods worden gedaan, dat hun de verlossing door Christus' bloed en de Heilige Geest, die het geloof werkt, wordt toegezegd, is niet voldoende om hen te doopen. Wanneer zij niet of nog niet wedergeboren waren, wanneer men zekerheid dienaangaande had, zouden zij niet gedoopt mogen worden. De doop veronderstelt toch volgens haar niet alleen de beloften Gods, maar ook de aanwezigheid der wedergeboorte. En zoo sterk valt de nadruk op die aanwezigheid der wedergeboorte, dat een predikant, die zegt, dat hij van die aanwezigheid niet overtuigd is, niet meer waardig is om langer het Evangelie te prediken. Is dat niet een bewijs, dat niet de wedergeboorte als een onderpand naar de belofte verwijst, maar omgekeerd de belofte naar de wedergeboorte en dat hier de belofte zegt: zie niet meer op mij, maar zie op de vrucht, die ik voortbracht, want die is meerder dan ik! Niet de gedachte van het onderpand, maar de gedachte van de realisatie van het heil beheerscht hier alles. De vastigheid van de werkelijkheid wordt hier uitgespeeld tegen het zwevende van de belofte. We zijn hier weer geheel terug bij de leer van de gratia infusa, die als geschapen genade wordt medegedeeld. De leer van Kuyper ten opzichte van

de wedergeboorte als een ingeschapen levenskiem verduidelijkt dat.

HOOFDSTUK III

AANBIEDEN EN GEVEN; VOORWAARDELIJKE EN ONVOORWAARDELIJKE BELOFTE.

Eén van de belangrijkste lijnen van het Prae-advies is de onderscheiding tusschen **aanbieden** en **geven**, die niet alleen door heel het betoog heenloopt, maar gerust gezegd mag worden de grondslag ervan te vormen. Deze uitspraak beheerscht ook **de Toelichting** van de uitspraken van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland inzake eenige punten der leer, in opdracht der Synode opgesteld, de officiëele uitlegging van de uitspraken van de Synode, waarin ook de uit 1905 bekende uitspraak voorkomt, dat „het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij hun opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt".

Op pag 16 van de Toelichting lezen we: „Intusschen, al handhaaft de Synode dus ten volle, dat door het verbond der genade het eeuwig heil des Heeren niet slechts **aangeboden,** maar metterdaad **geschonken** wordt, ze kon er niet aan denken, dit te willen doen op de wijze, als waarop dit in de thans afgewezen opvattingen wordt beproefd." De vet gedrukte woorden zijn van de opstellers, niet van mij; anders zou ik zeker ook **metterdaad** vet hebben laten drukken. Het is ten nauwste met **schenken** verbonden en vormt een nadere toelichting erop. Zonder dit „metterdaad" doet het onderscheid zeer vreemd aan en zou voor een buitenstaander volkomen onbegrijpelijk zijn. Want in onze Nederlandsche taal is er geen diepgaand onderscheid tusschen aanbieden en geven. Men kan in de verschillende woord-

keus een verschil van accentueering zien, maar aanbieden is evengoed geven als schenken. Als bij een jubileum iemand een geschenk wordt aangeboden, dan wordt door het woord geschenk reeds te kennen gegeven, dat dit aanbieden een werkelijk schenken is. En ik betwijfel, of in andere talen dit diepgaand onderscheid, dat de Toelichting en het Prae-advies maken tusschen aanbieden en schenken bestaat. Voordat men zich op Calvijn en andere patres beroept, zal men dus eerst moeten aantoonen, dat zij een dergelijk diepgaand onderscheid tusschen deze beide uitdrukkingen kennen. Het staat voor mij wel vast, dat dit niet zoo is.

Als de Toelichting spreekt van een **metterdaad schenken,** bedoelt zij daarmede iets anders, dan wat een ieder onder het woord schenken verstaat; het is een schenken, waarbij het geschonkene **niet behoeft te worden aangenomen,** omdat het heil, dat **metterdaad** geschonken wordt, door de krachtdadige werking des Heiligen Geestes in de ziel der uitverkorenen wordt uitgestort en in de wedergeboorte en het geloof tot openbaring komt.

Het Prae-advies is geheel op denzelfden gedachtengang gebouwd. Men leze daarvoor in het bizonder hoofdstuk III, ofschoon niet voorbijgezien mag worden, dat heel het betoog van den aanvang af op dit aangenomen onderscheid berust.

Spreekt men van de aanbieding des heils, dan bedoelen Toelichting en Prae-advies de aanbieding des heils **in de belofte,** die aangenomen kan worden in geloof, maar ook verworpen kan worden in ongeloof. Daardoor wordt h.i. een onzekere toestand geschapen, onzeker in dien zin, dat de ontvangst van het heil niet vaststaat. Die ontvangst willen zij zeker stellen en het is daarom, dat tegenover de aanbieding des heils, die zij de voorwaardelijke belofte noemen of de uitwendige roeping (pag. 9 Prae-advies) het daadwerkelijk schenken wordt geplaatst, waar het heil **niet in een belofte,** maar in en door en met een **daad** wordt

medegedeeld. Zoo komt men tot **heilsverzekering** en voorzoover het Evangelie hier niet gansch uitgeschakeld kan worden, spreekt men tevens nog van **heilsafkondiging.** „Maar wanneer God, zooals tot Abraham, rechtstreeks spreekt tot hen, die Hij als Zijn uitverkorenen kent; of wanneer, zooals in de brieven der apostelen, Zijn Woord zich richt tot hen, die naar Zijn beschikking en naar de orde Zijns koninkrijks als Zijn uitverkorenen moeten worden beschouwd, dan neemt dat Evangelie keer op keer den vorm aan van een **heilsafkondiging** en **heilsverzekering,** die spreekt zoowel van hetgeen hun reeds werd **geschonken** als van wat zij nog **ontvangen zullen.**" (pag. 11)
Ten zeerste moet het op prijs gesteld worden, dat zoo sterk de nadruk valt op de heilsverzekering. Om de zekerheid des heils is het ook mij te doen en als ik mij niet vergis, ook de bezwaarden. Het is daarom goed te verstaan, dat men den doop wil zien als bevestiging, als goddelijke verzekering, dat de doopeling het heil ontvangen **heeft,** dat hij naar vr. 69 H. Cat. van al zijn zonden gewasschen **is.** Maar terwijl ik meen op grond van de reformatorische theologie, dat dit heil hem geschonken **is in de belofte,** dat het gewasschen **zijn** van de zonde moet aangemerkt worden als **een verklaring Gods** in het Evangelie, meent het Prae-advies, dat het moet gevat worden als een **feit,** als een plaats gehad hebbende **werking in de ziel,** zoodat op grond van dit feit een oordeel geveld mag worden over het **innerlijk-zijn.** (pag. 14)
Het is van groote beteekenis dit onderscheid goed in te zien, want hiermede staat en valt de strijd, die er in de Gereformeerde Kerken over de leer wordt gestreden. Wanneer de doop de heilsverzekering geeft en bevestigt, dat dit plaats gehad hebbend feit werkelijkheid is en daaraan niet mag getwijfeld worden, dan spreekt het vanzelf, dat men niet alleen **moet** leeren, dat de doop de wedergeboorte en het geloof veronderstelt, maar dat men consequent dit ook moet toepassen op den kinderdoop en moet leeren, dat hier

de wedergeboorte en de geloofskiem verondersteld worden. In dit licht is de rigoreuze beslissing van de Synode te begrijpen, want wie niet aanneemt, dat de kinderen wedergeboren en in Christus geheiligd zijn in den bovengenoemden zin, doet dan den zin van het sacrament te niet en maakt dien krachteloos; ja, we kunnen nog verder gaan; als de sacramenten verzekeren, dat men inwendig geheiligd is en men neemt aan, dat men dat van de kinderen niet weet of men ontkent dat, dan zegt men, òf dat God een leugenaar is òf men werpt Gods parelen voor de zwijnen.

Maar in een dergelijke leer wordt het hart van de reformatorische prediking doodelijk gewond.

Laten we beginnen met op een inconsequentie te wijzen. De doop verzekert volgens de Synode de inwendige heiliging; maar niet alle kinderen behooren tot het ware Israël; hoe nu? deze kinderen ontvangen ook het sacrament! Deze moeilijkheid wordt in een handomdraaien opgelost door de stelling, dat de uitzonderingen verwaarloosd worden. Maar hoe kan ik daar zeker van zijn, dat de niet-verkorenen de uitzonderingen zijn? Als het nu eens andersom was? Als de verkorenen nu eens de uitzonderingen waren? Wanneer dat logisch te beredeneeren valt, dat in een bepaalde kerkformatie, bijv. de Gereformeerde Kerken, de niet-uitverkorenen de uitzonderingen zijn, dan zou men in den weg eener logische redeneering ook tot de conclusie kunnen komen, dat de Gereformeerde Kerken ten allen tijde voor verderf en ondergang gevrijwaard zijn, want de hypocrieten zullen hier immer uitzonderingen blijven en van een verlaten van het verbond, van een afdwalen van den Heere, zooals dat onder Israël heeft plaats gevonden, zal nooit sprake zijn. Misschien dat sommigen daarvan ook wel zeker zijn, maar een dergelijke zekerheid kan ik niet als een zekerheid des geloofs aanvaarden; zij lijkt mij veel meer overeenkomst te vertoonen met de zekerheid van de gerusten in Sion.

Maar de inconsequentie gaat nog verder. De verklaring van 1905 zegt met nadruk, dat men uit het geleerde niet de conclusie moet trekken, dat alle uitverkoren kinderen vóór hun doop wedergeboren zijn. Dat zou ook al te duidelijk in strijd zijn geweest met de leer der reformatoren. Daarom wordt de mogelijkheid en waarschijnlijkheid erkend, dat een deel eerst later wedergeboren wordt. Daar hebt ge dus de tweede uitzondering. Eerst zijn er de niet-verkorenen, die niet vallen onder de heilsverzekering; en daarnaast is er nog een getal van verkorenen, dat er evenmin onder valt. Ook dit getal wordt weer verwaarloosd. En ofschoon men zelf erkent, dat er een grooter of kleiner getal is, dat niet-wedergeboren is bij den doop en men van het percentage, dat dit getal van het geheel uitmaakt, **niets** afweet, eischt men nochtans van de ouders de verklaring, dat hun kinderen wedergeboren zijn. Het doet op zijn zachtst gesproken zeer vreemd aan. Maar zoo gaat het immer, als men met logische conclusies opereert en niet met geloofswaarheden.
Zeer bepaald komt men echter met de reformatorische leer in strijd door opnieuw de leer van de sacramenteele genade in te voeren, waartegen zulk een zware strijd is gevoerd. Op pag. 9 van het Prae-advies wordt gezegd: „Dat is het wezen der sacramenten, dat het waarteekenen zijn, door middel waarvan God in ons werkt; en dat werken is natuurlijk de versterking van het geloof." We zijn het volkomen daarmede eens. Nu zou het o.i. voor de hand liggen om thans te zeggen: zoolang als de kinderen niet daadwerkelijk gelooven, kan ook hun geloof niet versterkt worden door het sacrament. De reformatoren hebben zich uitvoerig met deze gedachten bezig gehouden en er dan op gewezen, dat de doop zijn kracht en werking het gansche leven door behoudt, zooals ook de Ned. Gel. Bel. doet in art. 34: „Deze doop is niet alleen nut, zoolang het water op ons is, en dat wij het water ontvangen, maar ook al den tijd onzes levens." In plaats hiervan komt het Prae-advies bij de

zooeven aangehaalde woorden tot de conclusie: „wie meent, dat dit van den kinderdoop niet geldt, (nl. de werking van de kracht des Heiligen Geestes tot versterking van het geloof) zou moeten concludeeren, dat volgens deze definitie van het sacrament de kinderdoop geen doop is.” Hierin kan ik niets anders lezen dan dat geloof en geloofskiem vereenzelvigd worden en het sacrament van den kinderdoop dus deze geloofskiem versterkt, zooals trouwens dr. A. Kuyper uitdrukkelijk geleerd heeft. Maar dit is een opnieuw invoeren van de sacramenteele genade, die de reformatoren zoo sterk in Rome bestreden hebben. De reformatoren hebben in de versterking des geloofs door het sacrament nooit anders gezien dan een versterking van dat geloof door de bevestiging van Gods beloften, die het sacrament brengt, door het getuigenis des Heiligen Geestes, waarmede Hij ons in en door het sacrament verzekert, dat Gods beloften ons niet bedriegen, maar vast zijn. Voor zulk een versterking des geloofs zijn de kleine kinderen nog niet vatbaar; vandaar hun behoefte om uit te spreken, dat de doop deze kracht om het geloof te sterken ons heele leven door behoudt. Maar inplaats daarvan gaat nu het Prae-advies zeggen: als de kinderen niet het geloof of het beginsel des geloofs bezaten en als dit beginsel des geloofs niet door het sacrament versterkt wordt — over de wijze, waarop dat versterkt wordt, wordt niet gesproken — dan zou de kinderdoop geen sacrament zijn.

Maar er is nog meer, waardoor men in flagranten strijd komt met de reformatorische theologie.

De Schrift spreekt inzake de mededeeling des heils van Gods zijde van een geven, schenken, toerekenen (het woord aanbieden komt in den Bijbel niet voor); van des menschen zijde van een aannemen, ontvangen, deelachtig worden. Dit spraakgebruik hebben ook de reformatoren overgenomen en zooals we boven reeds opmerkten, is er o.i. geen reden om aan het woord aanbieden, dat zij dikwijls gebruiken, een andere beteekenis toe te kennen dan aan

geven en schenken. Aanbieden brengt wel sterk naar voren, dat het aangebodene door ons moet worden aangenomen, maar dat geldt van geven en schenken en toerekenen eveneens. Het geloof is niet alleen noodzakelijk om Gods heil deelachtig te worden; het is tevens de eenige weg, waarin wij de genade Gods kunnen aannemen.
Als nu in vr. 74 van den H. Cat. van de kinderen gezegd wordt, dat hun door Christus' bloed de verlossing van zonden en de Heilige Geest, die het geloof werkt, niet minder dan de volwassenen wordt toegezegd, kan een onbevooroordeeld lezer daarin toch niet anders lezen dan een belofte, op grond waarvan wij deze gaven verwachten mogen, op grond waarvan wij ook onze kinderen mogen vermanen op deze belofte, in hun doop verzegeld, te pleiten en zich te verlaten. Maar het Prae-advies schrijft, dat het duidelijk is, dat deze „toezegging" is de verzekering van een genade, die bij den doop als aanwezig wordt verondersteld (pag. 12). Het is mij echter gansch niet duidelijk, hoe men nog van een belofte of toezegging kan spreken ten opzichte van wat reeds feit is. Gelijk mij trouwens heel dit spraakgebruik van een genade, die aanwezig is en tot feit is geworden, vreemd is. Zulk een genade kan dan toch niet anders zijn dan de inwendige heiliging, de wedergeboorte, de geloofskiem. Zou de doop dan enkel dienen om de aanwezigheid van deze genade te verzekeren?
Ook het Prae-advies legt er den nadruk op, dat de doop ons spreekt van de reiniging door het bloed en den Geest van Jezus Christus. Dit beteekent volgens den Cat. allereerst vergeving van zonden van God uit genade te hebben. Daarna ook door den Heiligen Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn. Het eerste is het voornaamste, want de gave des Heiligen Geestes is een vrucht van Christus' offerande. Daarom zegt vr. 67 nog eens extra, dat Woord en Sacramenten beide daartoe verordend zijn om ons geloof op de offerande van Christus aan het kruis als op den eenigen grond onzer zaligheid te

wijzen. Volgens de definitie van het Prae-advies moet dus deze genade bij den doop als aanwezig worden verondersteld. Hoe kan nu de genade van de vergeving der zonden gezegd worden bij den doop aanwezig te zijn? door den doop als **feit** worden verondersteld? Juist dat, wat voor de reformatoren in hun strijd met Rome het voornaamste was, het stuk van de vergeving der zonden, komt hier geheel op den achtergrond. Want wat door den doop verondersteld wordt aanwezig te zijn, kan nooit iets anders zijn dan de innerlijke heiliging, de wedergeboorte!
De eenige verklaring, die hier licht geeft, is de gedachte, dat de toezegging, die reeds met aanhalingsteekens werd gedrukt, geen eigenlijke belofte is, maar een voorzegging, die geen geloof behoeft om aangenomen te worden, maar zich realiseert in de innerlijke genade. Dan wordt de innerlijke heiliging, de wedergeboorte, de **verwerkelijking** van de vergeving der zonden, een kenmerk daarvan, dat men genade in Gods oogen gevonden heeft. Maar als dit zoo is, dan is men met volle zeilen de haven van de Roomsche theologie weer ingevaren, want het kenmerkende van de Roomsche leer is, dat de vergeving der zonden ons gegeven wordt in en door de gratia infusa, in en door de wedergeboorte. Geen wonder, dat men dan spreekt, oordeelende over de gedoopte kinderen, van een oordeel ten opzichte van hun **innerlijk-zijn** (pag. 14), een eveneens aan de Roomsche theologie sterk verwante uitdrukking.
In vr. 73 van den Heid. Cat. wordt de z.g. sacramenteele **spreekwijze** bovenal zoo verklaard, dat God ons door dit goddelijk pand en waarteeken wil verzekeren, dat wij zoo waarachtig van onze zonden geestelijk gewasschen zijn, als wij uitwendig met het water gewasschen worden. Wanneer deze verzekering niet meer de verklaring, de uitspraak Gods is in de belofte, die van ons geloovig behoort aangenomen te worden, zoodat „geestelijk" ziet op den weg belofte-geloof, maar wij daarin te doen hebben met een verklaring Gods aangaande een plaats gehad hebbend feit,

zoodat geestelijk gewasschen zijn doelt op de innerlijke reiniging door de wedergeboorte, dan is de vergeving onzer zonden, die wij in Christus hebben en in de belofte ons gegeven wordt, geheel en al getransponeerd in de innerlijke reiniging en is de troost des Evangelies weer stuk geslagen. Maar keeren wij terug tot de reformatorische opvatting van deze verzekering, dat wij geestelijk gewasschen zijn, d.w.z., dat ons in Christus de verlossing van zonden en de Heilige Geest is beloofd en geschonken, dan zegt het sacrament ons niets over het innerlijk-zijn der kinderen, maar verzekert hun, dat ze zonder hun weten van God tot genade zijn aangenomen en onder zijn kinderen gerekend worden. En deze troostrijke boodschap mogen wij hun brengen, niet in de veronderstelling, dat zij het geloof al bezitten, maar in vertrouwen op de gegeven belofte, dat de Heilige Geest door middel van dit door ons gebrachte Evangelie hun het geloof wil geven en hen in dat geloof wil sterken.

Naast **aanbieden of schenken** plaatsten wij in het opschrift boven dit hoofdstuk de onderscheiding **voorwaardelijke of onvoorwaardelijke belofte.** We moesten deze beide onderwerpen samenvoegen, omdat de schrijvers van het Prae-advies ze samengevoegd hebben. De aanbieding des heils wordt door hen op één lijn gesteld met de conditioneele belofte; het daadwerkelijk schenken des heils is vrucht van de onvoorwaardelijke heilsbelofte aan de uitverkorenen. Ook de Toelichting kent deze onderscheiding (pag. 21).

In het licht van dit systeem, waarmede men werkt en waaraan zelfs de uitlegging van Schrift en belijdenis ondergeschikt wordt gemaakt, wordt ieder ander theologisch oordeel gezet en bij afwijking daarvan veroordeeld. De Toelichting zegt het duidelijk, dat de opvattingen der bezwaarden, hoezeer onderling verschillend, deze gemeen-

schappelijke fout hebben, dat zij het bovengenoemde onderscheid niet kennen en er niet mee werken.

In het Geref. Theol. Tijdschr. van Febr. 1942 deed reeds dr J. Ridderbos een artikel verschijnen over „Schriftuurlijke verbondsbeschouwing?” Daarin sprak hij zijn veroordeeling uit over de verbondsbeschouwing, die ten grondslag ligt aan mijn werk „De gevaren der doopersche geestesstrooming”. Hij achtte die verbondsbeschouwing verwerpelijk, omdat naar mijn voorstelling in de sacramenten alleen de voorwaardelijke heilsbelofte, d.i. de aanbieding des heils zou verzegeld worden. Volgens het Prae-advies heeft men hetzelfde bezwaar tegen de opvattingen der bezwaarden.

Nu kan ik moeilijk namens de bezwaarden spreken, maar voor wat mijzelf aangaat, kan en mag ik zeggen, dat hier van een vèr-gaand misverstand sprake is. Het is nooit mijn bedoeling geweest om te leeren, dat de sacramenten een conditioneele heilsbelofte verzegelen; en voor zoover ik mij daarvan bewust ben, heb ik dit ook nooit geleerd, al wil ik wel bekennen, dat ik onder de onvoorwaardelijke heilsbelofte, die in de sacramenten verzegeld wordt, iets anders versta dan de absolute heilsbelofte of absolute heilsverzekering van het Prae-advies. Men zit echter zoo onder de heerschappij van een bepaald systeem, dat men zich niet meer in de theologische gedachten van een ander kan verplaatsen, als die los staan van het bedoelde systeem.

Ten opzichte van de uitdrukking **voorwaardelijk-onvoorwaardelijk** heerscht een misverstand, waarop allereerst gewezen moet worden. Dat misverstand hangt samen met de verschillende verklaring, die de H. Cat. en de Dordtsche leerregels geven van de **belofte des Evangelies.** In vr. 66 van den Cat. wordt van de sacramenten gezegd, dat zij de belofte des Evangelies beteekenen en bevestigen; deze belofte wordt daar aldus omschreven: „dat Hij ons vanwege het eenige slachtoffer van Christus, aan het kruis

volbracht, vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt.” De belofte wordt hier zeer duidelijk als onvoorwaardelijk omschreven. In de Dordtsche leerregels lezen we echter (II. 5): „Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in den gekruisten Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.” Hier wordt de belofte als voorwaardelijk omschreven; zij is gebonden aan de voorwaarde van het geloof. In de bekende voorrede van het N.T. in de Statenvertaling wordt op dezelfde wijze gesproken van de condities des verbonds, die verschillend zijn in het verbond der wet en der genade; in het eerste werd het eeuwige leven beloofd op conditie van gehoorzaamheid; in het tweede wordt het eeuwige leven beloofd op conditie van geloof in Christus.

Nu bedoel ik hiermede niet te zeggen, dat Cat. en D.L. met elkander in strijd komen; er blijkt slechts uit, dat de uitdrukking **belofte des Evangelies** in tweeërlei zin gebruikt kan worden, in onvoorwaardelijken en voorwaardelijken zin en dat we er immer goed aan zullen doen telkens eerst te vragen, in welken zin men de uitdrukking bedoelt. Als de belofte des Evangelies gebruikt wordt in den zin der D.L., nl. dat een ieder, die in Christus gelooft, niet zal verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben, wordt de belofte van eeuwig leven aan het geloof verbonden als aan een conditio sine qua non. Zoo worden in de Schrift aan het geloof tal van beloften verbonden. Ook in de bekende vr. 84 van den Cat. wordt aan het geloof de belofte van de vergeving der zonden verbonden, wordt den **geloovige** de vergeving der zonden bevestigd, terwijl de ongeloovige onder den vloek wordt gelegd. Geen oogenblik mag men hier denken aan een remonstrantschen zuurdeesem; en geen oogenblik mag men om der wille van dit gevaar, als men het ziet dreigen, de schriftuurlijke spreekwijze veranderen. Evenmin als men de beloften, die b.v. in Deut. 28 aan de vreeze Gods worden verbonden, in werkheiligen zin verklaren mag of ook maar een oogenblik mag

denken, dat dergelijke voorwaardelijke beloften in strijd komen met het Evangelie van Gods genade in Christus Jezus.

Tusschen de belofte van het Evangelie, die aan het geloof, de bekeering, de volharding tot het einde als aan een voorwaarde verbonden is en de belofte des Evangelies, die aan geen enkele voorwaarde verbonden is, die tot den zondaar komt geheel uit genade om niet, moet immer onderscheiden worden. Dat deze laatste geloof vraagt en alleen door het geloof kan worden aangenomen, bindt haar nochtans niet aan het geloof als aan een voorwaarde, zooals b.v. de belofte: die in Mij gelooft, heeft het eeuwige leven. Het geloof in Christus, waaraan zoovele beloften verbonden zijn, veronderstelt, dat deze Christus, in wien men gelooft, ons eerst van den Vader **uit genade** gegeven is. De belofte des Evangelies, waarin Christus ons met al zijn weldaden om niet geschonken wordt, is onvoorwaardelijk. Zij komt midden in onze zonden tot ons, nog voordat er van geloof en bekeering sprake is; en zij blijft ook daarna, als er geloof en bekeering is, nog even onvoorwaardelijk, gansch onafhankelijk van ons geloof en onze bekeering. Dat is de belofte van het Evangelie, waarvan in vr. 66 van den Cat. sprake is, waarvan ook reeds in vr. 60 zoo schoon was gesproken en waarop heel het stuk van de rechtvaardiging uit het geloof gebouwd is, die eveneens in vr. 84 bedoeld wordt met de woorden: „zoo dikwijls, als zij de belofte des Evangelies met een waar geloof aannemen."

Deze onvoorwaardelijke belofte des Evangelies verschilt echter hemelsbreed van de onvoorwaardelijke heilsbelofte, waarvan Toelichting en Prae-advies spreken. Niet alleen omdat deze laatste belofte gerealiseerd wordt in de innerlijke genade en daarom geen geloof vraagt, dat de belofte omhelst, maar bovenal omdat deze belofte gansch abusievelijk onvoorwaardelijk is genoemd. Het blijkt uit de omschrijving duidelijk, dat zij immer aan een voorwaarde gebonden is, nl. de voorwaarde der verkiezing. Op pag. 21

spreekt de Toelichting van „de onvoorwaardelijke heilsbelofte aan de uitverkorenen". Het Prae-advies doet evenzoo. „Maar wanneer God zooals tot Abraham, rechtstreeks spreekt tot hen, die Hij als Zijn **uitverkorenen** kent; of wanneer, zooals in de brieven der apostelen, Zijn Woord zich richt tot hen, die naar Zijn beschikking of naar de orde Zijns koninkrijks als Zijn **uitverkorenen** moeten worden beschouwd, dan neemt dat Evangelie keer op keer den vorm aan van een **heilsafkondiging** en **heilsverzekering**." (pag. 10, 11). Zoo ook in de omschrijving van den doop. „We kunnen het zóó zeggen, dat het doopsformulier den doop beschrijft als een verzekering aan de **uitverkorenen** en **geloovigen,** dat zij den drieëenigen God voor eeuwig tot hun heils-God hebben." (pag. 59). Zeer troostrijk is dat, voor wie aan die voorwaarden voldoen, die zich zelf als uitverkorenen en geloovigen kennen, maar voor den mensch, die zich enkel zondaar weet, gelijk de tollenaar, is deze belofte niet. Van onvoorwaardelijk is hier geen sprake meer. Het stuk van de rechtvaardiging uit het geloof alleen is hier in den hartader aangetast. Paulus' bekende woord (Rom. 4 : 5) van dengene, die niet werkt, maar gelooft in Hem, die den **goddelooze** rechtvaardigt, is hier veranderd in „dengene, die gelooft in Hem, die den uitverkorene en geloovige rechtvaardigt."

Daarom moeten wij terug naar de onvoorwaardelijke belofte des Evangelies, waarvan in vr. 60 en 66 van den Cat. sprake is, die door het Prae-advies in onderscheiding van de absolute heilsbelofte, de bovengenoemde heilsafkondiging en heilsverzekering, immer eenigszins smadelijk als **aanbieding des heils** achteraf wordt gezet, maar waarin waarlijk het hart van het Evangelie klopt en uit welke de geloovigen tot hun doodsnik blijven leven, omdat dit toevluchtsoord open blijft, als zij geen houvast meer hebben aan hun eigen geloof, bekeering en wedergeboorte, dat wil dus zeggen: als ze opnieuw voor hun zonden komen te staan.

Deze onvoorwaardelijke heilsbelofte wordt ons in de sacramenten allereerst verzegeld, want de Christus, die ons in den doop in de verzoenende kracht van zijn bloed, die ons in het avondmaal in de levendmakende kracht van zijn gekruisigd lichaam en bloed gegeven wordt, wordt ons daar geheel en al om niet, uit vrije genade, geschonken om zóó geloovig omhelsd te worden. Al hebben wij geen deel aan Hem dan alleen door het geloof, Hij wordt ons niet gegeven op voorwaarde van ons geloof, d.w.z. op voorwaarde, dat wij eerst ons geloof op tafel leggen, maar Hij wordt ons niettegenstaande al onze zonden gegeven om niet, zonder prijs, ook zonder den prijs des geloofs, en zonder geld.
Wanneer dit weer verstaan wordt, zal men niet, bouwende op zijn geloof en bekeering, ten avondmaal gaan, maar zal men ook niet, angstig zoekende naar de kenmerken van een waar geloof en ware bekeering, daarvan behoeven weg te blijven.
Hoezeer dit onvoorwaardelijk karakter van de beloften van Gods genade vaak ter zijde geschoven wordt, kan o.a. blijken uit het bekende werk van dr. G. C. Berkouwer: **De Strijd om het Roomsch-Katholieke Dogma.** [1]) Rome beroept zich op de belofte des Heiligen Geestes, die Christus aan zijn kerk heeft gegeven. Zij beschouwt deze belofte als een goddelijke waarborg van het onfeilbaar leergezag der kerk, een garantie, dat de kerk nooit dwalen zal, altijd in alle waarheid geleid zal worden. Deze belofte is dus niet allereerst gegeven om geloovig omhelsd te worden, om in den nood van zonde en dwaling, die in den boezem der kerk zich gedurig verheffen, daarop te vertrouwen, maar zij is boven alles voorzegging, die gerealiseerd wordt, zoodat de onfeilbaarheid der kerk een **feitelijke werkelijkheid** is geworden. Eenigszins dus als de onvoorwaardelijke heilsbelofte van Toelichting en Prae-advies, die ook meer voor-

---

1) a.w. Pag. 135 vv.

zegging is dan toezegging, die in onderscheiding van de aanbieding des heils geen geloof eischt om aangenomen te worden, maar krachtens haar absolute karakter eenvoudig gerealiseerd wordt in het leven van Gods uitverkorenen, een garantie aan hen, dat het heil voor hen vastligt en zij niet verloren kunnen gaan.
Dr. Berkouwer verwerpt de Roomsche opvatting van de belofte zeer nadrukkelijk en meent het reformatorische standpunt daartegenover te kunnen omschrijven als de samenbinding van belofte en eisch in het verbond. Maar deze verklaring voldoet niet. [2]) Allereerst niet, omdat men zoo wel kan waarschuwen tegen een lichtzinnig vertrouwen op de belofte als een garantie, die toch vaststaat, maar gelijk hij zelf mededeelt, wordt zulk een lichtvaardig vertrouwen ook door Rome veroordeeld. „Zoo de Heer hun zijn hulp belooft, opdat zij niet zouden dwalen, dan vermaant Hij hen daardoor duidelijk genoeg, dat zij op zijn bijstand niet vermetel mogen vertrouwen, want dat zou een zonde zijn tegen den H. Geest", zoo schrijft een Roomsch pleiter voor het onfeilbare leergezag der kerk.
Maar bovenal voldoet deze verklaring niet, omdat het hier niet gaat om de vervulling der belofte, maar om de belofte zelf. Dat de beloften Gods in den weg van geloof en gehoorzaamheid vervuld worden, zal ook Rome, zal wel niemand ontkennen. Maar de vraag loopt over het wezen der belofte. Is die, zooals Rome zich dat denkt bij de belofte des Geestes, dat de kerk in alle waarheid geleid zal worden, meer voorzegging dan toezegging, zoodat Gods beloften gerealiseerd worden evenals zijn besluiten en men uit de belofte tot de feitelijke werkelijkheid kan besluiten, of is de belofte en blijft de belofte niets dan belofte, zoodat zij immer, dus niet alleen in den aanvang, maar ook later, geloof vraagt?
Tegenover Rome zullen wij daaraan moeten vasthouden,

2) Het mag eenigermate de verwondering wekken, dat hij hier tegenover Rome verdedigt, wat hij als voorzitter der Synode in de bezwaarden veroordeelt.

dat Gods beloften geen voorzeggingen zijn, die zonder meer gerealiseerd worden, maar louter beloften, die geloof vragen, maar door ongeloof, onboetvaardigheid, vleeschelijk drijven en zondig handelen krachteloos worden gemaakt, zoodat de kerk nimmer in de belofte een garantie heeft, dat zij niet dwalen kan, evenmin als wij in de belofte des verbonds een garantie hebben van de wedergeboorte onzer kinderen of uit die belofte tot de feitelijke werkelijkheid van hun wedergeboorte kunnen besluiten.

Maar aan den anderen kant moet er de sterkste nadruk op gelegd worden, dat de belofte des Heeren aan zijn kerk **onvoorwaardelijk** is, dat, al wordt zij vervuld in den weg des geloofs, zij nochtans niet van het geloof afhankelijk is als van een voorwaarde, doch dat zij door Christus aan zijn kerk is geschonken uit de volheid zijner genade, dat zij dus aan het geloof voorafgaat en gegeven is, **opdat** zij geloofd zou worden. Hoe zou de kerk des Heeren anders vrijmoedigheid hebben om op deze belofte te vertrouwen en de leiding des Geestes geloovig in te wachten? Haar geloof en gehoorzaamheid kunnen toch nooit de grond van haar betrouwen zijn ten opzichte van de vervulling van Gods belofte? Want dan is de genade te niet gedaan. Als alleen een kerk, die **in geloofsgehoorzaamheid** wandelt, de leiding des Geestes naar Gods belofte mag inwachten, dan is de kerk in deze wereld verloren, want wanneer zal zij, die immer ook in haar conciliën uit menschen bestaat, die uit zichzelf leugenaars zijn en ijdeler dan de ijdelheid zelf (N.G.B. art. 7), die alleen van uit het besef van haar eigen kortzichtigheid en dwaalzieke neigingen om de leiding des Geestes kan bidden, ooit kunnen zeggen: „zie, wij zijn U gehoorzaam geweest; geef ons thans uw leiding ?” Maar nu deze belofte uit de loutere genade des Heeren opkomt, is hier ook voor een kerk, die zich schuldig weet aan allerlei afdwaling, een toevlucht, al ontkennen wij geen oogenblik, dat het geloovig vertrouwen op Gods belofte met een hartelijke schuldbelijdenis gepaard gaat.

Daarom bedenke men immer, dat de beloften, die in de Schrift aan het geloof verbonden zijn, nooit bedoelen de schriftuurlijke beteekenis van het geloof te niet te doen, zoodat hierdoor de grondslag der genade zou worden ondermijnd of de onvoorwaardelijke belofte voortaan door de voorwaardelijke zou zijn vervangen. In vr. 61 van den Cat. is deze remonstrantsche zuurdeesem reeds veroordeeld, nog voordat hij de kerk dreigde te vergiftigen. **De voorwaardelijke belofte is aan de onvoorwaardelijke ondergeschikt en kan alleen van uit deze laatste worden verstaan en begrepen.** [1])
Wanneer men dit duidelijker had verstaan, zouden na de Reformatie niet zooveel theologen bezweken zijn voor de argumenten van de wederdoopers, dat de sacramenten en de beloften, daarin verzegeld, aan het geloof als aan een voorwaarde verbonden zijn en dus de aanwezigheid van het geloof vooraf vereischen; dan zouden zij niet de toevlucht genomen hebben tot het verdichten van een geloofskiem, van een neiging tot geloof in de pasgeboren kinderkens, wijl anders de doop niet wettig zou worden bediend.
Met het bovenstaande ontkennen wij niet, dat tal van Gods beloften niet enkel toezegging, maar ook voorzegging zijn. Laten we maar wijzen mogen op de belofte van den Messias, den komenden Verlosser, aan de kerk des Ouden

---

1) De onvoorwaardelijke belofte des Evangelies spreekt van den grondslag der genade, waarop God ons in Christus heeft gezet en aangenomen; de voorwaardelijke beloften van het Evangelie spreken van het leven des geloofs en van het leven der geloofsgehoorzaamheid, dat op dezen grondslag der genade wast. Deze gehoorzaamheid des geloofs behaagt aan God, Hij geeft er zijn goedkeuring aan, Hij beloont ze, Hij komt met de schoonste beloften tot hen, die daarin wandelen. En toch wil dit niet zeggen, dat het geloof en de gehoorzaamheid des geloofs daardoor een verdienstelijk karakter krijgen. In Zondag 24 handelt de Cat. uitvoerig daarover. Want deze nieuwe gehoorzaamheid wordt geheel en al gedragen en omvat door den grondslag der genade, die in Christus gelegd is. Om dit nooit te vergeten moeten we immer in het leven des geloofs terug van de voorwaardelijke beloften naar de onvoorwaardelijke, d.w.z. terug naar den grondslag van Gods verbond, zooals die ligt in zijn vrijmachtige verkiezing en genade. In de belooning van de nieuwe gehoorzaamheid ligt nog een schijn van verdienste, maar teruggaande naar den grondslag der genade, waarop heel het leven des geloofs steunt, valt ook deze schijn weg en wordt het klaar, dat we uit vrije genade alleen zijn aangenomen, een vrije genade, die krachtig was, toen wij nog in onze zonden wandelden.

Verbonds gegeven of op de belofte van de wederkomst van Christus, aan ons geschonken. Maar deze belofte-voorzeggingen worden toch geheel door het belofte-karakter getypeerd. Zij zijn aan de kerk niet gegeven, opdat zij zou weten, wat later naar Gods besluit geschieden zou, maar opdat zij uit het geloof dier beloften leven zou. En het geloof, waardoor zij uit deze beloften geleefd heeft, is hetzelfde als het geloof des Evangelies, waardoor wij thans gerechtvaardigd worden, gelijk ook het geloof in de wederkomst van Christus in het geloof des Evangelies begrepen is.

Bovendien mogen wij niet vergeten, dat er een groot gevaar in schuilt, om bij de belofte-voorzegging het accent op de voorzegging te leggen. Want de Schriftgeleerden, die dat deden, wisten op grond daarvan onmiddellijk Herodes te zeggen, dat de Messias in Bethlehem geboren zou worden, maar den Gekomene hebben zij niet gekend en niet in Hem geloofd. Zij zijn het spoor bijster geworden, omdat zij uit de feiten de realisatie van de belofte wilden constateeren, gelijk zoovelen uit de kenmerken als uit constateerbare feiten de realisatie van de beloften der goddelijke barmhartigheid in hun leven trachten aan te toonen in plaats van geloovig uit die beloften te leven. Ons oordeel over de feiten faalt gedurig, maar wie op Gods belofte vertrouwt, zal niet beschaamd worden gemaakt.

In het theologisch systeem van het Prae-advies is ook de realisatie van de belofte-voorzegging het een en het al. Men tracht echter niet uit de feiten de vervulling der belofte aan te wijzen, maar meent recht te hebben om op grond van de realisatie der heilsbeloften de wedergeboorte der kleine kinderkens te mogen veronderstellen. Het resultaat is hetzelfde. Het belofte-karakter van de belofte-voorzegging wordt teniet gedaan; de voorzegging alleen blijft over. Het leven des geloofs wordt afgesnoerd; de voorzegging wordt vervuld, gerealiseerd; zeker ook in dien weg, dat zij gerealiseerd wordt in de verwekking des geloofs, maar niet

zoo, dat de christen in de belofte het heil ontvangt en door het geloof uit die belofte leeft. Vandaar, dat het Prae-advies kan schrijven: „In het verbond begrepen zijn (dus bondeling zijn) is voor den Cat. identiek met: de toezegging hebben van de verlossing van zonden en den Heiligen Geest, die het geloof werkt. En dat is geen conditioneele belofte, zoodat het ontvangen van de weldaden nog een onzekere zaak zou zijn; immers de Heilige Geest, die het geloof werkt, kan niet worden toegezegd op conditie van geloof." (pag. 44). Neen, geen conditioneele belofte in dien zin, dat zij van ons geloof afhankelijk is en deze belofte alleen den geloovige gegeven wordt; maar ook geen **garantie** (aan de uitverkorenen), zooals de veronderstelling van het Prae-advies is, die reeds gedeeltelijk in hen vervuld is en gansch in hun leven vervuld zal worden. Het is de onvoorwaardelijke belofte des heils, die ons wel degelijk gegeven is om geloovig te worden aangenomen en door het geloof daaruit te leven, opdat we niet aan onze wedergeboorte of geloof genoeg zouden hebben als aan een kenmerk van genade, een constateerbare realisatie van Gods belofte, maar altijd weer ons zouden aangewezen zien op Gods belofte en op den drager dier belofte, den Heiligen Geest, die in ons werkt het willen en het werken naar Zijn welbehagen. **Wie de toezegging van den Heiligen Geest, die het geloof werkt, enkel vatbaar acht voor realisatie en niet bestemd voor de omhelzing des geloofs, ontneemt den christen in zijn armoede tegenover de macht van het ongeloof in zijn hart den rijksten troost des levens.**

We willen echter billijk zijn, want we beseffen zeer goed, dat achter deze belofte-voorzeggingen van het Prae-advies, achter deze heilstoezeggingen aan de uitverkorenen, iets anders schuilt. Dat is de verklaarbare begeerte om de leer der verkiezing vast te handhaven; dat is de vrees, dat een op den voorgrond stellen van het verbond naar de voorstelling van de bezwaarden, of dat het nadruk leggen op de

onvoorwaardelijkheid van de belofte en op de noodzakelijkheid des geloofs, gelijk in mijn geschriften geschiedt, te kort zal doen aan wat Schrift en belijdenis leeren van de verkiezende genade Gods. Deze vrees echter is ongegrond en heeft de opstellers van het Prae-advies in een theologisch systeem zich doen verschansen, waarin de verkiezingsidee overheerscht, zoo overheerscht, dat zij de leer van het verbond geheel ontwricht en de goddelijke beloften, **aan zondaren gedaan,** terug geschoven heeft in wat ons verborgen is en ze getransponeerd heeft in beloften **aan de uitverkorenen.**

Geen oogenblik hebben we bij de uiteenzettingen dezer dingen uit het oog verloren, dat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast blijft, dat dit voornemen Gods in den tijd gerealiseerd wordt; en hier mag ongetwijfeld gezegd worden, dat het geloof niet geëischt wordt; reeds daarom niet, omdat dit voornemen Gods ons niet bekend is, omdat het behoort tot de ons verborgene dingen, omdat wij dus ook den inhoud daarvan niet geloovig kunnen omhelzen.

Eerst dan kan ons over den inhoud van dat voornemen eenig licht opgaan, als wij door de prediking van het Evangelie tot geloof zijn gebracht en uit de geloovige omhelzing van Gods beloften leerden verstaan, dat wij ook een plaats hebben in die eeuwige liefde, met welke Hij de zijnen heeft liefgehad. Vooral het besef, dat wij onszelf niet tot het geloof hebben gebracht, dat God dat heeft gedaan door de overtuigende kracht zijns Geestes, verdiept het besef van Gods verkiezende genade en werkt de overtuiging, dat Hij ons in Christus Jezus lief heeft gehad met een eeuwige liefde en daarom ons getrokken heeft met goedertierenheden. Hieruit komt ook het geloof op, dat God zijn werk, dat Hij in ons begonnen is, zal voleinden; hiermede is tevens ten nauwste het geloof verbonden in Gods trouw, waardoor Hij ons zal doen volharden tot het einde.

Maar het is er zooverre vandaan, dat wij in ons geloofsleven zouden kunnen **beginnen** met de verkiezing, dat wij zelfs in den voortgang van het geloofsleven door God zelf telkens weer in onze zeer diepe armoede en in onze zonden worden verplaatst om geen andere toevlucht over te houden dan in de beloften der goddelijke barmhartigheid, in Christus aan zondaren gedaan. **Hier** is **alleen** de poort geopend, waardoor wij door het geloof een gezicht ontvangen op Gods verkiezende genade; **hier ook alleen kunnen wij dat gezicht verdragen zonder tot hoogmoed of zorgeloosheid te vervallen.** Daardoor wordt verklaard, waarom Calvijn in zijn Institutie niet met de bespreking van de verkiezing in zijn eerste boek begon. Had hij dit gedaan, dan zou het stuk van de rechtvaardiging uit het geloof alleen zijn scheef getrokken; dan had hij niet kunnen spreken van een Evangelie en van beloften der goddelijke barmhartigheid voor zondaren; dan was er enkel een Evangelie voor de uitverkorenen overgebleven. Ook wij belijden van harte, dat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast blijft, maar de troost daarvan kan alleen gesmaakt worden in den weg des geloofs, waardoor de **onvoorwaardelijke** beloften van het Evangelie omhelsd worden. Wie deze volgorde omkeert, moet ten slotte tal van uitdrukkingen der Schrift als remonstrantsch aanvoelen en schuwen; dan bedroeft men den Heiligen Geest en verwoest den grondslag des geloofs, waarop de Gemeente van Christus is gebouwd.

HOOFDSTUK IV

Wedergeboorte.

De theologische gedachten, waarvan het Prae-advies uitgaat, hangen samen met een gesloten theologisch systeem. In dit systeem is de wedergeboorteleer van dr. A. Kuyper een der hoeksteenen. Daaruit moet verklaard worden, waar-

om de dogmatische strijd, die thans de Gereformeerde Kerken zoo zeer beroert, de andere kerken ternauwernood raakt. Men kan daar zelfs in tal van kringen dezen strijd niet verstaan, omdat men aan deze wedergeboorteleer gansch vreemd is.

Uit het Prae-advies is duidelijk, dat de leer van de wedergeboorte der kinderen in hun prilste jeugd, zoo al niet reeds vóór de geboorte, niet met eenige bewijsplaats der Schrift valt aan te toonen en te bevestigen. Zij is in hoofdzaak een verstandelijke gevolgtrekking uit de waarheid van de noodzakelijkheid der wedergeboorte. Als het Prae-advies de bekende zinsnede uit de Dordtsche leerregels over de verkiezing en zaligheid der vroeggestorven kinderen aanhaalt, wordt vervolgens gezegd: „Daar niemand zonder wedergeboorte het koninkrijk Gods kan binnengaan, is duidelijk, dat volgens deze belijdenis de vroeggestorven kinderen voor wedergeboren zijn te houden." (pag. 12). Duidelijk is dit namelijk voor de opstellers van het Prae-advies; voor mij is dit allerminst duidelijk. En het valt op, dat ook de opstellers van de Dordtsche leerregels met geen woord van deze conclusie reppen, want zij spreken wel van de verkiezing en zaligheid der vroeggestorven kinderen, maar niet van hun wedergeboorte.

De Schrift is zeer spaarzaam met het spreken over de wedergeboorte. Soms kan ik de verzuchting niet onderdrukken: Och, had men zich wat meer geschikt naar de spreekwijze der Schrift; dan had men misschien ook meer de noodzakelijkheid der wedergeboorte beseft en was deze heilige verborgenheid niet zoo spoedig omgestempeld in theologische pasmunt, dat door zijn veelvuldig gebruik gansch afgesleten is geworden en bijwijlen niets meer vertoont van den oorspronkelijken beeldenaar.

Johannes 3 is het voornaamste gedeelte, waar van de wedergeboorte wordt gehandeld. Het is duidelijk, dat hier sprake is van een algeheele verandering van geest en leven, een beheerscht en geleid worden door den Heiligen Geest

van God en niet door het vleesch. Als Jezus hierover spreekt, spreekt Hij menschen aan, tracht de oogen voor deze waarheid te openen; daarom zegt Hij ook: Wie niet wederom geboren is, kan het koninkrijk Gods niet zien, zooals Paulus dat later zal bevestigen, als hij schrijft. „de natuurlijke mensch verstaat niet de dingen, die des Geestes zijn." Deze woorden spreekt Jezus tot Nicodemus, tot een volwassene. Wie geeft ons het recht om deze woorden zonder meer toe te passen op kleine kinderen, die geen onderscheid kennen tusschen hun rechter- en hun linkerhand? Op die wijze komen wij tot gevolgtrekkingen, waarin de band met de Schrift verloren gaat.

Ook geloof en bekeering zijn noodzakelijk tot de zaligheid. Dus zijn de vroeggestorven kinderen, aan wier zaligheid niet getwijfeld mag worden, reeds vóór hun dood tot geloof en bekeering gekomen? Het Prae-advies acht ook deze conclusie te mogen trekken; alleen met deze beperking, dat slechts de kiem daarvan in hen aanwezig is (pag. 15). Men acht het blijkbaar niet noodig om uit de Schrift aan te toonen, dat geloof en bekeering uit een kiem opkomen en dat zulk een kiem bestaat. En verklaart evenmin, waarom men ook niet van een kiem der wedergeboorte spreekt. Is het soms, omdat men reeds een gedachtenconstructie van de wedergeboorte zich heeft gevormd, waardoor men hier de kiem kan uitschakelen?

Maar hoe nu, als de Schrift zegt, dat alleen, wie volharden zal tot het einde, zalig zal worden? Moet nu op grond van dat woord de conclusie getrokken worden, dat de kleine kinderen, die behouden worden, reeds volhard hebben tot het einde? Of moet nu aangenomen worden, dat er een kiem van de volharding bestaat, evenals van het geloof en de bekeering? Wanneer men zich hier gaat beroepen op het voor de hand liggende, dat dit woord spreekt van volwassenen, die den loopbaan loopen, dan meen ik, dat men dit ook behoort toe te passen bij wat de Schrift zegt over wedergeboorte, geloof en bekeering. Trouwens als de Schrift

leert, dat het geloof uit het gehoor is en het gehoor door het Woord Gods, dan veronderstelt het geloof toch een leeftijd, waarop men dit Woord Gods kan hooren en gelooven.

Juist omdat de Schrift zoo weinig spreekt van **de wedergeboorte,** is het moeilijk te zeggen, in welk een zin het precies gebruikt is geworden; laat staan nog de vraag, of we hier te doen hebben met een vrucht des Geestes, die zich leent voor een begripsmatige ontleding. Maar waar de geboorte uit den Geest gezet wordt tegenover de geboorte uit het vleesch, moet er toch eenige overeenkomst zijn tusschen de eene geboorte en de andere.

Een geboorte is niet een zaak, een voorwerp, een geschapen iets, maar het is een gebeuren. De mensch is het schepsel Gods, aan wien dit gebeuren zich voltrekt. Door dit gebeuren gaat hij in tot het leven, zooals ons dat hier gegeven is. Ook de wedergeboorte kan daarom niet anders zijn dan dat wondere gebeuren, waardoor een mensch ingaat tot het leven des Geestes, zooals dat hier aan Gods kinderen gegeven wordt. Dat leven des Geestes is volgens het getuigenis van heel de Schrift het leven des geloofs. En het treft, dat de Dordtsche leerregels **in dit licht** de wedergeboorte zien. „Het is een gansch bovennatuurlijke, een zeer krachtige en tegelijk zeer zoete, wonderbare, verborgene en onuitsprekelijke werking, dewelke, naar het getuigenis der Schrift (die van den Auteur van deze werking is ingegeven) in haar kracht niet minder, noch geringer is dan de schepping of opwekking der dooden; alzoo, dat alle diegenen, in wier harten God op deze wonderbare wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtiglijk wedergeboren worden en **daadwerkelijk gelooven.**" (III—IV 12).

Deze laatste woorden onderstreepten we, omdat zij zoo duidelijk wedergeboorte en daadwerkelijk geloof verbinden. De wedergeboorte is het gebeuren, waardoor men tot het leven des geloofs ingaat. Wie een wedergeboorte van pas-geboren kinderen aanvaardt of liever veronderstelt,

kan dit niet zeggen. Zij komen dan slechts tot een kiem van geloof en bekeering. Zoo gaat men spreken over dingen, die ons verborgen zijn en betreedt daarmede een weg, dien men misschien wel kan verdedigen met enkele aanhalingen van theologen (theologen plegen wel vaker met gewaagde uitspraken voor den dag te komen) maar die de vaderen **in hun belijdenisgeschriften niet bewandeld hebben.**

Dat in het aangehaalde woord uit de Dordtsche leerregels alleen gedacht is aan een wedergeboorte van volwassenen, is bovendien duidelijk uit het gebruik van de uitdrukking „zoete werking". Het volgt ook uit artikel 17, waar nadrukkelijk wordt betuigd: „dat de voormelde, bovennatuurlijke werking Gods, waardoor Hij ons wederbaart, geenszins uitsluit noch omstoot het gebruik des Evangelies, hetwelk de wijze God tot een zaad der wedergeboorte en spijze der ziel verordineerd heeft." De wedergeboorte, die men in de Gereformeerde Kerken leert, is blijkbaar een andere, want daarbij is het gebruik des Evangelies wel uitgesloten. En omdat men de uitverkoren kinderen reeds van den aanvang af als wedergeborenen meent te mogen beschouwen, — de uitzonderingen dan daargelaten — is de wedergeboorte, waarvan de Dordtsche leerregels spreken, in de Gereformeerde Kerken tot een uitzondering geworden. Waaruit dan volgt, dat men eigenlijk tegen dit artikel een gravamen zou moeten indienen. Wanneer men in de Gereformeerde Kerken in staat zal zijn de toestand te consolideeren op het besluit van 1942, is dat waarschijnlijk in de toekomst ook te verwachten.

God is het, die in u werkt, beide het willen en het werken naar zijn welbehagen, zegt de apostel (Fil. 2 : 13). Het is verstaanbaar, dat dit werken Gods in ons een begin heeft, maar dat geeft toch nog niet het recht om dat begin te doen bestaan in het scheppen van een levenskiem, die men, al naar dat het uitkomt, den nieuwen mensch in kiem

noemt of de kiem van geloof en bekeering. We hebben bij gelooven met een functie te doen. Jezus noemt het een werk (Joh. 6 : 28, 29). Maar wie kan zich nu een functie denken, die niet uit het menschenhart opkomt als den bodem, waarin alle vermogens wortelen, maar die opkomt uit een speciaal ingeschapen levenskiem? Zoo is het ook met den nieuwen mensch in kiem. De speculaties van dr. A. Kuyper hebben hem zelfs verleid om dezen mensch niet eenvoudig te zien als een zondaar, die tot verandering, tot omkeering is gekomen, die thans niet meer uit en naar het vleesch leeft, maar geleid en beheerscht wordt door den Heiligen Geest, maar als een nieuw geschapen levensbeginsel, dat eerst geschapen wordt en daarna in het centrum van ons wezen wordt ingedragen, terwijl vervolgens de vereeniging tot stand wordt gebracht tusschen dit kiemend leven en ons ik. (Het werk van den Heiligen Geest, pag. 403). We hebben hier de Roomsche **geschapen** genade terug. Noch de Schrift, noch onze belijdenisgeschriften weten van dergelijke speculaties. En toch hangt de Synodale uitspraak van 1942 ten nauwste met deze speculatie samen.

In zijn brochure: „Is de tegenwoordige strijd over de wedergeboorte der kinderkens wel noodig?" betoogt ds C. Vonk zeer klaar, hoe onze belijdenisgeschriften geen onderscheid maken tusschen wedergeboorte en bekeering, en hoe het wedergeboortebegrip, waarbij men spreekt van de wedergeboorte in engeren zin, reeds is uitgewerkt en verdedigd door Maccovius, die dit begrip vanuit zijn supralapsarisch standpunt ontwikkelde. Wedergeboorte wordt in onze belijdenisgeschriften bedoeld als de algeheele omzetting van hart en leven, getuige ook art. 24 van de Ned. Gel. Bel. Daarom acht ik het jammer, dat ds Vonk nog niet een stap verder is gegaan en op grond daarvan niet heeft gezegd, dat het toch moeilijk is om bij kleine kinderen, die geen onderscheid kennen tusschen hun rechter- en linkerhand, van wedergeboorte te spreken. Hij handhaaft nl. de

uitspraak van Calvijn, dat de kleine kinderen, die vroeg sterven en nochtans behouden worden, tevoren door den Heere zijn wedergeboren (pag. 30).

Waarschijnlijk heeft ds. Vonk hier vastgehouden aan de conclusie, waarop het Prae-advies allen nadruk legt, waarop ook Calvijn zich beroept, dat zonder wedergeboorte niemand het koninkrijk Gods kan ingaan, dat dus de kleine kinderen, die vroeg sterven en zalig worden, eerst wedergeboren moeten zijn. De conclusie lijkt glashelder en voor tegenspraak niet vatbaar en toch heb ik in dit **rechtlijnige** denken niet het minste vertrouwen. Reeds wees ik aan, waarom ik meen, dat een dergelijke conclusie niet geoorloofd is en waarom ik het wenschelijk acht om ook Calvijn, als deze haar toepast, daarin niet te volgen. Maar met een enkel voorbeeld wil ik nog even aanwijzen, tot welke dwaze gevolgtrekkingen men op dezen weg van rechtlijnig denken komt. Op pag. 44 van het Prae-advies wordt gehandeld van de belofte van de vergeving van zonden en van den Heiligen Geest, die het geloof werkt, welke belofte aan de kinderkens gegeven is. Triomfantelijk wordt dan uitgeroepen, dat de Heilige Geest, die het geloof werkt, niet kan worden toegezegd op conditie van geloof. De conclusie schijnt doorzichtig en glashelder te zijn. Maar dat zij niet in overeenstemming is met de Schrift, is eveneens doorzichtig en klaar. Want gelijk de Heilige Geest het geloof werkt, werkt Hij ook het gebed. Men zou hier dus evengoed de conclusie moeten trekken: de Heilige Geest, die het gebed werkt, kan toch niet worden toegezegd op conditie van gebed. En toch bewandelt de Heiland deze onlogische weg, als Hij zegt: „Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal de hemelsche Vader den Heiligen Geest geven dengenen, die Hem bidden" (Luc. 11 : 13). De wijsheid, die van boven is, is waarlijk nog iets anders dan een rekensommetje.

Natuurlijk wil dat niet zeggen, dat wij de kleine kinderen

buiten de bearbeiding des Geestes willen plaatsen, alsof de Heilige Geest afhankelijk zou zijn van ons bewustzijn. Gansch niet, maar van wedergeboorte en bekeering kan bij hen nog niet gesproken worden. Het is beter, dat wij, wat voor ons verborgen is, aan den Heere overlaten en dit niet als een prooi overgeven aan onze begripsmatige onderscheidingen.

De stelling van de wedergeboorte der kleine kinderkens door het inplanten van de geloofskiem komt in hoofdzaak voort uit het verlangen om de verkiezing van eeuwigheid vast te leggen in den tijd in een onverderfelijke, onbevlekkelijke en onverwelkelijke levenskiem, die daarom ook zoo spoedig mogelijk met of na de geboorte in den mensch moet worden ingeschapen. Op deze wijze wordt tevens **in een logische constructie** de volharding der heiligen verzekerd, want deze levenskiem is voor iedere ondergang beveiligd. Het sluit alles als een bus. Maar het waarachtige geloofsleven is tenslotte nog iets anders dan een logische constructie; daarom krijgen de waarheden van de verkiezing van eeuwigheid en van de volharding der heiligen in het theologisch systeem van dr. A. Kuyper een andere zin en kracht. Deze waarheden leeren de geloovigen niet meer om door te stooten tot de diepten van Gods genade en trouw, doordat zij in deze logische constructie tot schildwachten zijn aangesteld om de ingeschapen geloofskiem boven alles veilig te stellen.
In de leer van de verondersteld wedergeboorte wordt een waarde gehecht aan de geschapen en ingeschapen genade, die m.i. afgodisch is; tevergeefs zal men in de Schrift naar een dergelijk waardeeringsoordeel over het innerlijk leven van den christen zoeken. Want wel is het waar, dat de Heilige Geest, die ons tot een onderpand van onze onverderfelijke, onbevlekkelijke en onverwelkelijke erfenis in de hemelen is gegeven, door den apostel als een **vooruitbetaling** op deze erfenis wordt aangemerkt, daarom een eerste-

ling of **eerstelinggave** genoemd wordt (Rom. 8 : 23), maar wij mogen den Heiligen Geest zelf, al kan Hij niet van zijn werk gescheiden worden, toch niet zoo maar vereenzelvigen met wat Hij in de harten der geloovigen werkt, zoodat de wedergeboorte, het geloof, de bekeering, die Hij werkt, in één woord, de vruchten, die Hij voortbrengt, niet zonder meer als een eerstelinggave van de hemelsche erfenis mogen worden aangemerkt en dus ook niet al te spoedig een aanvankelijke realisatie van het heil Gods mogen worden genoemd. Zoo verderfelijk, zoo bevlekkelijk, zoo verwelkelijk als onze wedergeboorte, onze bekeering, ons geloof is het heil Gods niet. Wij zijn met ons geloof, onze bekeering, onze wedergeboorte nog niet klaar voor het leven der eeuwige zaligheid. Of meent men soms, dat wij genadegaven, die wij gewoon zijn als abstracte grootheden te behandelen, ooit in de werkelijkheid kunnen scheiden van onszelf, zoodat men het geloof als een volmaakte genadegave kan aanmerken, terwijl die gelooven, onvolmaakte zondaren zijn en blijven? Daarom moet er goed op gelet worden, dat de **Heilige Geest** zelf een eerstelinggave van de hemelsche erfenis genoemd wordt en Deze, dien wij niet als een onverderfelijke levenskiem in ons omdragen, maar die ons in en naar de belofte des Evangelies uit genade om Christus' wil geschonken en toegerekend is, zal uit dit zondige leven, waarin Hij ons alreeds tot geloof en bekeering gebracht heeft, ons ook overbrengen tot den staat der volmaaktheid hierboven.

Het gaat in dit alles om het stuk van de heiliging of heiligmaking. Nu is deze eenerzijds roeping en eisch, besloten in het tweede deel van het verbond, zooals het doopsformulier daarvan spreekt. Wie echter de heiliging alleen predikt als roeping, brengt Gods Kerk opnieuw in het diensthuis der wet. Daarom moet daarnaast de heiliging tevens gepredikt worden als een gave, die ons uit Christus' volheid toekomt, maar dan als een gave, die **in de belofte** des Evangelies wordt toegezegd en uit genade ons daar

geschonken wordt. In de belofte des Evangelies ligt deze gave besloten, niet in ons eigen hart, niet in een geloofskiem, die wij in ons omdragen. Gode zij dank! Want nu hebben wij er houvast aan door het geloof; moesten wij deze gave in ons eigen hart zoeken, wij zouden telkens teleurgesteld met ledige handen staan.

Er was een tijd in mijn leven, waarin ik mij bij voorkeur verdiepte in de werken der practici uit de zeventiende eeuw. Hun aandringen op de heiliging des levens was naar de spraak van mijn hart. En ik wil wel bekennen, dat de oogenblikken, waarin de heiliging des levens mij bekoort en de schoonheid van den dienst van God mijn hart inneemt, nog tot de beste van mijn leven behooren, maar anderzijds moet ik ook belijden, dat ik nooit verder ben gekomen dan tot het **verlangen** naar een God gewijd leven. Dat wil zeggen, dat ik voor de heiliging van mijn leven telkens gestaan heb als voor een puinhoop. Mijn zonden, mijn veelvuldige zondige neigingen, begeerten, gedachten hebben gedurig alles stuk geslagen. Dan bleef mij niet anders over dan weer diezelfde tocht naar het kruis van Christus, die ieder verloren zondaar gaat tot behoudenis van zijn leven. Dáár bij de bron van onverdiende barmhartigheid vond ik weer de **belofte** des Heiligen Geestes als die parel, die door onze zonden **niet** stuk geslagen wordt, de belofte van den Heiligen Geest, die naar het woord van den Heiland bij ons zal blijven in der eeuwigheid. In deze **belofte** en in deze belofte **alleen** ligt de wedergeboorte en bekeering, de volharding en de zaligheid van al Gods kinderen **vast**; in deze belofte, niet in een ons ingeschapen genade. Deze laatste mag men veronderstellen, niemand kan er zich aan vastgrijpen. Maar aan deze belofte heeft Gods Kerk door het geloof houvast; zij is haar troost in leven en in sterven; daardoor zijn de geloovigen verzekerd, dat Hij, die een goed werk in hen begonnen is, dat voleindigen zal tot op den dag van onzen Heere Jezus Christus. Zoo is het dan toch weer mogelijk om, niettegenstaande alle

teleurstellingen in zich zelf, getroost den pelgrimstocht voort te zetten, er naar jagende, of men ook grijpen mocht, waartoe men ook van Christus Jezus gegrepen is.

HOOFDSTUK V

DE WAARHEIDSVRAAG.

Het valt onmiddellijk op in iederen kerkelijken strijd, met welk een kracht altijd de **waarheidsvraag** op den voorgrond geschoven wordt. Dat geschiedt in den huidigen strijd in de Gereformeerde Kerken, waar het zoowel de leden der Synode als de bezwaarden om de waarheid te doen is; dat zien wij ook immer in de Hervormde Kerk gebeuren. Bij het voorstel van dit jaar om tot een nieuwe Synode en door de nieuwe Synode tot een nieuwe kerkorde te komen, stond bij verschillende groepen dit vraagstuk, evenals trouwens heel het kerkelijk vraagstuk, in het teeken van de waarheidsvraag; dat wil hier dan zeggen: zal de nieuwe Synode „de waarheid" handhaven, zal zij leerbeslissingen nemen, zal zij leertucht oefenen? En het eigenaardige deed zich voor, dat zij, die het juist als eerste en voornaamste taak der kerk zien „de leer" te handhaven, voor dit voorstel terugdeinsden uit vrees, dat de nieuwe Synode niet die leerbeslissingen zal nemen, die **zij** gewenscht achten.
Het komt mij voor, dat de gemakkelijkheid, waarmede velen zich op de waarheidsvraag beroepen, verband houdt met het feit, dat zij zich geen nauwkeurige rekenschap geven van wat zij daarmede bedoelen. Wat bedoelt men met de woorden: het gaat om „de waarheid"? In het stuk der waarheid mag men geen vingerbreedte toegeven?
Is het niet zoo, dat „de waarheid" hier vaak identiek is met een bepaald theologisch systeem, dat men aanhangt en waarvan men acht, dat het geheel in overeenstemming met de Schrift is? Dat men in geen enkel onderdeel daarvan een afwijking kan dulden, omdat men gevoelt, dat daar-

door het systeem, d.i. dan „de waarheid” wankel komt te staan?
Van welk een omvang is „de waarheid”? Over welke stukken des geloofs strekt zij zich uit? Waar liggen haar grenzen? Dwaal ik, als ik zeg, dat velen meenen, dat zij geen grenzen heeft, dat op iedere vraag, die de theologen opwerpen, een valsch en een waar antwoord is te geven, d.i. dus een antwoord, dat in strijd met of in overeenstemming met „de waarheid” is? Dat we daarom bij iedere opgeworpen theologische vraag moeten vechten om het ware antwoord, pal moeten staan voor „de waarheid”? Geen wonder, dat men dan meent, dat ook de taak der kerk in dit opzicht zonder grens is, dat m.a.w. de kerk gerechtigd en misschien ook verplicht is in alle voorkomende vragen een leerbeslissing te nemen, omdat nu eenmaal „de waarheid” alles omvat en tot in de kleinste onderdeelen geen afwijking van „de waarheid” geduld kan worden.
Wie de Schrift raadpleegt, merkt echter spoedig, dat een dergelijke **schoolsche** opvatting van „de waarheid” haar vreemd is. Bij den apostel Johannes komt dat wel heel klaar naar voren. De waarheid is bij hem de openbaring van den waren God, zooals die staat tegenover de leugens en de werken des satans. „Heilig ze in uwe waarheid; uw Woord is de waarheid.” (Joh. 17 : 17). Dat Gods Woord hier de levende Godsopenbaring is en niet een theologisch systeem, blijkt ten duidelijkste daaruit, dat Jezus van zichzelf kon zeggen: „Ik ben de waarheid.” In Hem heeft God zich geopenbaard. Daarom wordt de Heilige Geest, die de Geest der openbaring is en in het Evangelie getuigenis geeft van deze openbaring Gods in Christus Jezus, ook de Geest der waarheid genoemd, ons gegeven om ons in alle waarheid te leiden; dat wil volstrekt niet zeggen, dat het zijn taak is om bij alle opgeworpen theologische en philosophische vragen ons te leeren, wat hier waarheid is, ons de rechte oplossing van al deze vragen te geven, maar Hij is ons geschonken om ons in de openbaring Gods in te

leiden en ons **die** te doen verstaan, om de Godsopenbaring in den Zoon zijner liefde ons te openen.
Bij Paulus is het toch eigenlijk niet anders. Als hij in 2 Cor. 4 : 2 spreekt van de openbaring der waarheid, dan staat dit in tegenstelling met de vervalsching van het Woord Gods. De Waarheid en het Woord Gods liggen op één lijn. Zij zijn beide openbaring van den levenden God. Daarom is er een der Waarheid gehoorzaam zijn (Gal. 5 : 7), een gehoorzaamheid der Waarheid (1 Petr. 1 : 22), die blijkens het verband niet bedoeld wordt als instemming met een bepaald theologisch systeem, maar als een overwonnen zijn door de kracht van Gods Woord, door de overtuigende kracht des Geestes, een overgegevenheid des harten aan de leiding van den Geest der Waarheid.
Zoo wordt verklaard, hoe de apostel telkens kan spreken van de waarheid van het Evangelie, omdat in het Evangelie het licht der Godsopenbaring in Christus ons tegenkomt, waarom **het Woord der waarheid** gedurig synoniem is met **de prediking van het Evangelie** (Col. 1 : 5; Ef. 1 : 13). En als in het bizonder in de brieven aan Timotheus en Titus „de waarheid" gebruikt wordt in den zin van de ware, de rechte leer, dan wordt daarmede toch altijd de leer van het Evangelie bedoeld, d.w.z. wat ons in het Evangelie geleerd, geopenbaard, beloofd wordt.
Het Evangelie, de getuigenis des Geestes van de openbaring van Gods genade in Christus Jezus, is het hoogste, wat der kerk is gegeven en toebetrouwd; de verkondiging daarvan is haar voornaamste taak. Daartoe is haar ook de Heilige Geest gegeven, opdat Deze in en door haar zijn getuigenis van Gods genade in Christus Jezus zou vertolken en in de wereld zou uitdragen. Dit Evangelie gehoorzaam zijn is iets anders dan wat men meestal noemt „der waarheid toegedaan zijn". Het gaat hier niet om instemming met en toestemming aan een bepaald aantal geopenbaarde waarheden, met welke de mensch omspringt als met abstracte grootheden, maar het gaat om 's menschen alge-

heele onderwerping aan Christus zelf en aan den Geest der Waarheid. Dit is ook de zin van de verklaring van het ware geloof, die de Catechismus geeft in Zondag 7. Om deze reden wordt niet van God gesproken als in het Evangelie met bepaalde **waarheden** tot ons komende, met welke wij onze instemming moeten betuigen, maar God wordt ons voorgesteld als in het Evangelie met bepaalde beloften tot ons te komen en het is den christen geboden deze beloften te gelooven, zich daarop voor tijd en eeuwigheid te verlaten.

Als Paulus bizonder in den Galaterbrief, maar voorts in al zijn brieven, tegen de dwaalleer strijdt en ijvert, dat de waarheid van het Evangelie bij de gemeente verblijven mag, dan sluit hij daarbij in de verbinding des geloofs met Christus. Alleen zoo wordt zijn zucht verklaarbaar: „mijne kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in U krijge." (Gal. 4 : 19). Ook kan hieruit alleen verklaard worden, dat hij zoo streng zich keert tegen hen, die het Evangelie verkeeren, verdraaien, dat hij zelfs den vloek uitspreekt over hen, die een ander Evangelie prediken dan Paulus hun gepredikt heeft, daar er toch geen ander is, want hij heeft het niet van menschen geleerd en ontvangen, maar de Heere zelf heeft het hem toevertrouwd. Gods openbaring in Christus ligt vast; hier past van onze zijde niet anders dan geloovige aanvaarding en ootmoedige onderwerping. Wie dit Evangelie pasklaar wil maken naar der menschen wenschen en inzichten, komt aan de zijde van den grooten tegenstander Gods te staan, den vader der leugenen; hij formeert opnieuw zichzelf een god. Daarom moet als tot den strijd voor de waarheid wordt opgeroepen, altijd gevraagd worden, of het gaat om de waarheid van het Evangelie, dan wel, of men den strijd wil aanbinden voor een bepaald theologisch systeem. De waarheid van het Evangelie gehoorzaam zijn, beteekent: staan in de vrijheid, die in Christus Jezus is; ten opzichte van een bepaald theologisch systeem geldt echter het

woord: wordt geen dienstknechten van menschen.
Het is m.i. zeer beteekenisvol, dat de Catechismus op de vraag: Waaruit weet ge dat, nl. dat Christus Jezus ons tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en tot een volkomen verlossing geschonken is? niet antwoordt: uit de Heilige Schrift, maar: **uit het heilig Evangelie,** dat God zelf eerst in het paradijs heeft geopenbaard en daarna door de kerk heeft laten verkondigen. Het Evangelie is niet identiek met de Schrift. Als wij dat Evangelie noemen het Evangelie der Schriften of het Evangelie naar de Schrift, blijkt reeds daaruit, dat het Evangelie van de Schrift te onderscheiden is, gelijk de diamant van de gouden omlijsting, waarin zij gevat is. De Schrift is dienstbaar aan het Evangelie en aan de Evangelieverkondiging door de kerk. Zij is gegeven, opdat de kennis van het Evangelie alle eeuwen door bij de kerk zou verblijven en deze in staat zou zijn het haar toevertrouwde Evangelie altijd zuiver te verkondigen. „Deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus en opdat gij geloovende het leven hebt in Zijnen Naam." (Joh. 20 : 31). Dit woord doet klaar zien, dat de Schrift gegeven is niet allereerst om geloof voor zich zelf te vragen, maar voor het Evangelie, d.i. voor Christus, voor de openbaring Gods in Hem.
Als de Schrift dienstbaar is aan het Evangelie en de verkondiging van het Evangelie door de kerk, hoeveel te meer geldt dit dan van de dogma's en de belijdenisgeschriften van de kerk, die wat hun autoriteit aangaat, nimmer met de Schrift op één lijn gesteld kunnen worden. Deze ontleenen toch zeker hun beteekenis enkel aan den dienst, die zij bewijzen aan de rechte verkondiging van het Evangelie door de kerk. Wanneer zij zich aan deze dienstbetrekking onttrekken en een heerschende positie gaan innemen, is hun vrucht een kwade en niet een goede.
Toen in de verroomschte kerk de verkondiging van het Evangelie meer en meer terugweek en de dogma's en de

leerstellingen der kerk het eerste woord verkregen, was de kerk ten doode opgeschreven. Daarom was het velen met Luther zoo bang, omdat zij in deze leerstellingen der kerk de spijze en drank der ziel niet konden vinden. Toen hun onder de leiding des Geestes het Evangelie van Gods genade in Christus weer werd ontdekt, zijn zij onmiddellijk dat Evangelie in de kerk gaan verkondigen en **aan deze prediking van het Evangelie is de reformatie van de kerk te danken.**

Hier ligt een ernstige waarschuwing voor ons om aan de belijdenisgeschriften der kerk niet een plaats toe te kennen, die verre uitgaat boven hun eigenlijke beteekenis. Soms kan het bedroeven, als men in het midden der gemeente stoot op de onkunde ten opzichte van de belijdenis der kerk in haar officieele belijdenisgeschriften; toch heb ik wel eens gedacht, dat hier ook nog een lichtzijde valt te merken. Wij komen niet tot kennis van het Evangelie door middel van deze geschriften; de weg loopt juist omgekeerd; de kennis en het geloof des Evangelies doet ons de belijdenis verstaan, met welke de reformatorische kerk in de wereld verscheen. Dat wordt wel eens vergeten, zoodat men af en toe stoot op een kennis van „de waarheid", die niet wortelt in het geloof des Evangelies, ja, die juist een hinderpaal is om het Evangelie te verstaan, omdat men met de schriftgeleerden de sleutel tot kennis daarvan heeft weggenomen. Wie met de Roomsche kerk volgens de methode der wijsbegeerte in het Evangelie een stel bovennatuurlijk geopenbaarde waarheden ziet en in de belijdenisgeschriften der kerk een kleine dogmatiek, staat naar een kennis, die hem ten doode zal voeren, terwijl tot beschaming van deze wijzen God de onkundigen zaligt door de dwaasheid der prediking.

Wat is een christen noodig te gelooven? Al wat ons in het Evangelie **beloofd** wordt. En dat de Catechismus deze **beloften** van het Evangelie in de artikelen van ons algemeen ongetwijfeld christelijk geloof als in een hoofdsom

begrepen ziet, werpt een eigenaardig licht op het **karakter van een geloofsbelijdenis,** zooals de opstellers die zagen. Zulk een belijdenis vertolkt niet enkele leerstellingen, maar de beloften van het Evangelie, waaruit men geloovig spreekt. De uitlegging van de twaalf artikelen in den Catechismus is aan die opvatting geheel aangepast.

Wie daarom de belijdenisgeschriften der kerk losmaakt van het Evangelie en zijn verkondiging door de kerk, wie ze op zichzelf plaatst en er niet in leest dan een schoolsch stuk theologie, een schoolsche uiteenzetting van de leer, ontneemt ze hun kracht en beteekenis. Feitelijk hebben de Remonstranten dat reeds gedaan met hun rationalistische en moralistische exegese van de waarheid van het Evangelie, waarvan deze geschriften getuigenis gaven; zij waren daardoor niet in staat hun tegenstanders te verstaan, wijl men ten gevolge van het verkeerde uitgangspunt en misschien mede ten gevolge van sommiger al te schoolsche verdediging hen wel moest misverstaan. Toen het geloofsleven der kerk opnieuw verdorde, zijn tal van Gereformeerde theologen denzelfden weg gegaan; zij hebben het Evangelie en de belijdenis der kerk dienstbaar gemaakt aan den opbouw van hun theologisch stelsel en hebben de waarheid van het Evangelie vereenzelvigd met de waarheden, die zij in hun theologisch systeem beschreven. Daardoor kon men al spoedig de waarheid der verkiezing en van de volharding der heiligen evenmin in schriftuurlijken zin verstaan als de Remonstranten. Wie toch het stuk der verkiezing losmaakt van het Evangelie, wie dit uitwikkelt uit de belofte des Evangelies, transformeert Gods verkiezende genade in Christus Jezus in de verkiezingsidee en maakt deze tot de grondlijn van zijn theologisch systeem. Reeds op de Dordtsche Synode moest gewaarschuwd worden tegen te harde uitdrukkingen van sommige supralapsaristen; men heeft toen reeds het gevaar gezien, dat daarna werkelijkheid is geworden, nl. dat de theologie gaat heerschen over het Evangelie en dat haar

schoolsche uitdrukkingen verward worden met de sprake des geloofs van Gods kerk. [1])

* * *

Het bovenstaande is van de grootste beteekenis in verband met de nieuwe Synode, die, naar wij hopen, in 1945 in de Hervormde Kerk haar intrede zal doen. [2])

Velen verwachten van deze Synode, wat zij niet zal kunnen en mogen doen. Tot een belijdende kerk wenscht men opnieuw te komen. Dat is begrijpelijk. Maar dat wil niet zeggen, dat de nieuwe Synode onmiddellijk zich met de leergeschillen moet bezig houden, die de kerk verdeelen en tot leerbeslissingen moet overgaan. Iedere leerbeslissing, die niet een belijdenis des geloofs is, die niet door het leven des geloofs gedragen wordt en door het geloof geput is uit de beloften des Evangelies, is niet anders dan een theologische stelling, die misschien haar plaats heeft in een theologisch systeem, maar voor welks gezag men de kerk niet gebruiken mag.

Het richtingenvraagstuk maakt de toestand zeer critiek en gevaarlijk. Er is gevaar, dat de richtingen zullen toegeven aan de neiging om de theologische gedachten, waaruit men zelf leeft, door de kerk te laten sanctioneeren, om ze zoo allen op te leggen in naam natuurlijk van „de waarheid" en als dit, wat God moge verhoeden, niet geschiedt, dan dreigt het gevaar, dat velen zich teleurgesteld gevoelen,

---

[1]) Dat op de Dordtsche Synode dit gevaar duidelijk is gezien, blijkt uit wat Bogerman, de voorzitter, gezegd heeft over het karakter der Canones. De zaken moesten eenvoudig worden voorgesteld en de Canones moesten niet academici seu scholastici maar ecclesiastici zijn. De kerk heeft haar eigen spraak naast en tegenover de school. Daaruit moet de conclusie getrokken worden, dat de Dordtsche leerregels **niet** infralapsaristisch zijn opgesteld, want de supralapsaristen hebben er mee ingestemd, maar dat zij hun getuigenis geven in die spraak, die der kerk eigen is, de spraak des geloofs. Het woord van Bogerman mocht wel in iedere kerkelijke vergadering met duidelijke, klare letters worden opgehangen ter waarschuwing. Zie voor Bogermans verklaring: Dr K. Dijk, „De Strijd over Infra- en Supralapsarisme in de Gereformeerde Kerken in Nederland." Pag. 170.

[2]) Zooals bekend is, hebben de Provinciale Kerkbesturen door oorlogsomstandigheden in November 1944 niet kunnen samenkomen; daardoor is de beslissing over de voorstellen inzake de nieuwe Synode verschoven. Deze nieuwe Synode is echter thans werkelijkheid geworden.

omdat aan hun verwachtingen niet werd voldaan, en ontmoedigd gaan zeggen: van deze Synode is ook geen goeds voor de kerk te verwachten.
We zullen, om al deze teleurstellingen te vermijden, weer moeten gaan leven uit de gedachte, dat de kerk geen theologische school is, dat de kerk leeft uit het Evangelie en geloovig uit dat Evangelie spreekt. Geen leerbeslissing, maar een geloofsgetuigenis mag en moet allereerst van de Synode verwacht worden, een geloofsgetuigenis, waarin zij spreekt van den rijkdom der genade in Christus Jezus en getuigt van den eenigen weg ter behoudenis in Hem ontsloten, een geloofsgetuigenis, dat volstrekt nog niet de beteekenis van een belijdenisgeschrift behoeft te hebben. Maar een getuigenis vóór den Christus en zijn dienst **in dezen tijd** zal altijd zijn en worden een getuigenis tegen den geest van **deze eeuw.** Waar voor het volk de grootste gevaren liggen om meegesleurd te worden in verkeerden weg, daar behoort het getuigenis der kerk het klaarst te weerklinken.
Zooals het niet de taak der kerk is om een politiek program op te stellen of een bepaalde maatschappijleer te propageeren, zoo is het evenmin haar taak om uit de verschillende theologische of philosophische systemen er één te kiezen en deze tot „de waarheid" uit te roepen. Zoo is het b.v. niet aan de kerk om een keuze te doen tusschen supra- of infralapsarisme, omdat beide schoolsche vormen van theologisch denken zijn, die als alle schoolsche vormen aan een bepaald tijdperk eigen zijn om daarna hun waarde weer te verliezen. Maar wel is het de taak der kerk om te getuigen tegen iedere geestesrichting in de theologie, in alle wetenschap, op politiek en maatschappelijk terrein, ja waar ook, die het Evangelie van Gods genade ondermijnt en op een ander fundament wenscht te bouwen dan hetwelk van God gelegd is in Christus Jezus.

* * *

Wanneer wij ons van deze roeping der kerk goed doordringen, zullen we van de kerk niet verlangen, dat zij in iedere voorvallende theologische strijd een leerbeslissing neme. [1]) Veeleer heeft de kerk de theologen in hun onderlingen strijd tot de orde te roepen en hen telkens te vermanen, dat hun arbeid dienstbaar behoort te zijn aan de rechte verkondiging van het Evangelie door de kerk en dat, zoo zij zich aan deze dienstbaarheid onttrekken en door hun geschillen de kerk van het Evangelie aftrekken om zich te verdiepen in spitsvondige vragen, die geen nut doen (2 Tim. 2 : 14), hun arbeid aan de kerk schadelijk zal wezen in plaats van tot haar opbouw te dienen.
Hoe gevaarlijk het is om altijd weer nieuwe leerbeslissingen van de kerk te vorderen, opdat „de waarheid" vast moge staan, blijkt uit den huidigen strijd in de Gereformeerde Kerken.
Van leertucht was geen sprake, want er was niemand aangeklaagd wegens de verkondiging van een leer, die het Evangelie der genade ondermijnt. Maar de theologen waren in strijd met elkander. Met name was er strijd en wrijving tusschen de school van den ouden Kuyper en de school, waarvan K. Schilder een vertegenwoordiger was en in welke school de wijsbegeerte van de wetsidee grooten invloed heeft geoefend. Deze laatste school tracht de theologie los te maken van de banden der scholastiek, met welke zij maar al te zeer na de reformatie weer gebonden is en bedoelt zich ten nauwste aan te sluiten bij de oudste reformatorische theologen en hun reformatorisch getuigenis. In dezen strijd werden af en toe meeningen verkondigd, meestal in predikbeurtenbladen, die sommigen met verschrikking deden vragen: waar gaan we heen? meeningen, waarvan

[1]) Zelfs de Roomsche Kerk met haar leer van de onfeilbaarheid van het kerkelijk leergezag zien we hier aarzelen. Want als daar geleerd mag worden, dat de inhoud van een pauselijke encycliek volstrekt niet in zijn geheel ex cathedra is gesproken, dat alle overwegingen aanvechtbare theologische meeningen zijn en alleen de eindconclusie onder het onfeilbare leergezag valt, is dat dan niet een huivering voor een leerbeslissing, die der kerk met gezag èn macht wordt opgelegd?

achteraf bleek, dat zij vaak even spoedig herroepen waren geworden als zij haastig waren neergeschreven. En anderen vroegen niet alleen: waar gaan we heen? is dit wel de rechte weg? maar zij verkondigden met zekerheid den volke, dat het hier om deformatie in plaats van om reformatie ging.

In elk geval heeft de Synode van de Gereformeerde Kerken het als haar taak gezien in dezen strijd tusschenbeide te komen en dezen strijd zoo mogelijk te beslechten door een leeruitspraak, waardoor de eenheid in de leer in de punten, waarover geschil was, kerkelijk zou worden **voorgeschreven en opgelegd.**

Voor een buitenstaander doet dit misschien eenigszins vreemd aan. Maar voor de Hervormde Kerk heeft men hier ten opzichte van de taak der nieuwe Synode een baken in zee ter ernstige waarschuwing. Het ging niet om een afwijking van de bestaande belijdenisgeschriften, die de predikanten der Gereformeerde Kerken bij hun indiensttreding hadden onderteekend, maar in den strijd om een nadere theologische formuleering van bepaalde onderwerpen waren er ingrijpende **meeningsverschillen** aan den dag getreden en nu meende de Synode geroepen te zijn in deze **meeningsverschillen** partij te moeten kiezen en bepaalde **meeningen** tot **kerkelijke** leer te moeten verheffen.

Dat ik hiermede niet te veel zeg, blijkt klaar uit de officieele uitspraken der Synode. Want in het schrijven aan de kerkeraden lezen we: „Inzake de meeningsverschillen heeft de Synode de volgende uitspraken gedaan." Zoo ver is het dus gekomen in den strijd om en voor „de waarheid", dat een Synode uitspraken doet in **meeningsverschillen,** die de theologen onderling verdeelen, en dat ieder predikant gehouden is zich aan die uitspraken te onderwerpen.

Uit heel den toon der uitspraken is duidelijk, dat we hier niet met een geloofsgetuigenis te doen hebben, maar, gelijk het stuk ook zich zelf aandient, met een uitspraak in een theologisch meeningsverschil. Het krachtige en zekere van

den aanhef der Ned. Gel. Bel.: wij gelooven allen met het hart en belijden met den mond, zoekt men hier tevergeefs; zelfs daar, waar men van de beloften Gods spreekt. En wat is er zekerder dan Gods Woord en belofte? In de kwestie van het verbond der genade luidt de uitspraak der Synode onder 3: „dat daarom — overeenkomstig hetgeen de Synode van Utrecht 1905 (Acta art. 158) uitgesproken heeft — „het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt"; al heeft de Synode daaraan ook terecht toegevoegd, dat dit „geenszins wil zeggen, dat daarom elk kind waarlijk wedergeboren zou zijn"." Hier wordt niet gesproken van den inhoud van Gods beloften en over wat we in de zekerheid des geloofs op grond van die beloften mogen belijden. Men is juist gansch onzeker in de vraag, hoe het met onze kinderen staat, wat de belofte voor een ieder van hen beteekent. Dat element van onzekerheid wordt uitgedrukt in het „houden voor". Men weet niet zeker, of ze wedergeboren en in Christus geheiligd zijn; misschien het meerendeel wel, maar uit den aard der liefde wil men ze allen voor wedergeboren en in Christus geheiligd houden, totdat het tegendeel blijkt. Dat het meerendeel wedergeboren is, daarvan heeft men ook geen zekerheid, maar ook dit zal wel ondergebracht moeten worden bij het „houden voor". Een dergelijke theologische stelling, hoe wij onze kinderen hebben te zien en waarvoor wij hen moeten houden, kan misschien beteekenis hebben als kerkelijke bejegeningsnorm — en het schijnt, dat de A-broeders op de Synode van 1905 dat erin gelezen hebben [1]) — maar verder gaat toch haar waarde niet. En thans wordt door de Synode der Gereformeerde Kerken deze stelling tot een leer- en belijdenisuitspraak verheven, waarmede ieder voorganger en iedere ambtsdrager moet instemmen. Omdat een

[1]) Zie daarvoor „Rondom 1905" door dr R. J. Dam, Ds B. Holwerda en Ds C. Veenhof. In het bizonder pag. 117—121.

leeraar, die hiermede niet kan instemmen, ofschoon hij van harte gelooft, dat Gods beloften, ook ten opzichte van het zaad der Gemeente, gansch waarachtig zijn, niet langer waardig geacht wordt het Evangelie te bedienen, wil men daarmede dus te kennen geven, dat we hier met één van de **hoofdwaarheden** van het Evangelie hebben te doen.
Soms denk ik in verband met deze gebeurtenissen in de Gereformeerde Kerken wel eens: het is misschien maar goed geweest, dat er in de zeventiende eeuw geen nieuwe Nationale Synode kon gehouden worden, want zeer waarschijnlijk zouden dan de Coccejanen de Voetianen hebben veroordeeld, of, als de Voetianen de meerderheid hadden verkregen, zouden zij de aanhangers van Coccejus hebben uitgebannen.
Hoe spoedig dreigt toch onder invloed van een bepaalde theologische school of richting de kerk tot een secte te worden. Ook bij de Gereformeerde Gemeenten kan men dit proces opmerken. Geen nieuwe belijdenis stelt men op, maar wel gaf daar de Synode van 1931 een verklaring, die als leeruitspraak het karakter van een belijdenisgeschrift heeft en ook **dezelfde kerkelijke kracht en geldigheid** bezit. In deze verklaring is de vereenzelviging van verbond der verlossing en verbond der genade kerkelijk vastgelegd. Heel de prediking staat thans en moet voortaan staan onder invloed van deze leer. Als het verbond der genade reeds in de eeuwigheid in Christus met de uitverkorenen is opgericht, alleen de uitverkorenen deel uitmaken van dit verbond, is de **bediening** van dit verbond hier in den tijd voor een groot deel niet dan schijn en de verzegeling van de beloften Gods in den doop onbetrouwbaar. Zooals men in de Gereformeerde Kerken zich vastklemt aan de veronderstelde wedergeboorte, klemt men in de Gereformeerde Gemeenten zich vast aan de bevinding als aan een grond, die vaster is dan Gods beloften.
En ook daar hetzelfde verschijnsel als in de Gereformeerde Kerken, het verschijnsel, zoo eigen aan de secte, die im-

mers altijd zich in zichzelf opsluit: een haastig vaststellen der leer, **zonder dat men andere kerken, die op denzelfden grondslag der belijdenis staan, heeft geraadpleegd.** Zelfs al was men bij zichzelf gansch verzekerd van de juistheid van eigen inzicht, was dan zulks toch niet noodig en wenschelijk geweest? Of was er misschien een heimelijke vrees, dat men bij de andere kerken geen instemming zou vinden en heeft men daarom een dergelijke samenspreking niet gezocht? In de beslechting van den strijd met de Remonstranten is toch anders gehandeld!

Caveant consules. Laten de leden van de nieuwe Synode der Hervormde Kerk zich door het gebeurde in de Gereformeerde Kerken voor gewaarschuwd houden. Laten we hen niet dringen om te komen tot leerbeslissingen, leeruitspraken, nadere verklaringen of hoe men dergelijke besluiten noemen wil, die de beteekenis van een belijdenisgeschrift ontvangen en tot welker onderteekening alle voorgangers verbonden zijn. Laten we liever bidden, dat het hun gegeven worde voor de kerk en voor de wereld te getuigen van het Evangelie van Gods genade, van het heil, dat voor een verloren wereld in Christus geopenbaard is, ook al heeft dat getuigenis niet direct de beteekenis en de kracht van een belijdenisgeschrift. Want hoofdzaak is, dat in het midden der kerk het Evangelie allerwege zuiver en met toewijding verkondigd worde.
Hoeveel klaarder is honderd jaar geleden bij hen, die op herstel eener belijdende kerk aandrongen, het besef daarvan geweest dan bij velen hunner in onzen tijd, die alleen **in eigen richting de kerk** kunnen zien en in de zege van hun richting de handhaving van de waarheid. Het adres van de zeven Haagsche Heeren, in 1842 bij de Synode ingezonden, geeft daarvan getuigenis. In een artikel van het Geref. Theol. Tijdschrift [1]) wordt de inhoud van dit adres

[1]) Afl. Mei/Aug. 1944 in art.: De belijdeniskwestie voor honderd jaar.

door dr G. M. den Hartogh op deze wijze weergegeven: „De adressanten verlangden geen slaafsche gehechtheid aan de letter, maar erkenning ter goeder trouw van het gezag der formulieren, in al wat **het wezen en de hoofdzaak van het Evangelie** betreft. Wanneer de Synode met de door haar het eerst gebezigde uitdrukking „wezen en hoofdzaak" bedoelde de waarheden, welke door de opstellers der formulieren en de Ned. Herv. Kerk ten allen tijde als **fundamenteel** zijn beschouwd, dan zou dit geruststellend zijn." De vet gedrukte woorden zijn van mij. Het ging deze heeren om de verkondiging van het Evangelie. Daarom wenschten zij niet een slaafsche handhaving van den inhoud der formulieren tot in de formuleering toe, maar alleen wat daarvan essentieel en fundamenteel mocht heeten.

We moeten daarom in gedachtenis houden, dat we op een dwaalspoor komen, wanneer wij de waarheidsvraag losmaken van de **heils**vraag en — dit laatste mag zeker niet vergeten worden — van de heils**verkondiging.** Anders wordt het Evangelie der genade losgemaakt uit het leven des geloofs en tot een voorwerp van bespiegeling gemaakt. En dan kan het niet meer recht verstaan worden. Dan gaat iedere theologische stelling een stuk van „de waarheid" uitmaken en verketteren we elkander om iedere gedachte, waarin we niet met elkander tot overeenstemming kunnen komen.

Laat de kerk daarom toezien, dat zij het Evangelie der genade, dat haar is toebetrouwd, niet overlevere in de handen der theologen. Zij is zelf daarvoor verantwoordelijk. En al kan zij hun hulp en voorlichting moeilijk ontberen, wanneer zij hier niet **dienen** willen, speciaal de Evangelieverkondiging niet dienen willen, dan zal de kerk beter doen hen de deur te wijzen dan de vrijheid, die in Christus is, te verruilen voor een dienstbaarheid onder menschen.

Jennie Huizenga Memorial Library
Trinity Christian College
Palos Heights, IL 60463

3 0112 077791272